

JOGHISTÓRIA

ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének folyóirata

42. oldal

Beszámoló a tanszék rothenburgi csereszemináriumáról

ISSN 2062-9699

A TARTALOMBÓL:

[Interjú]

BESZÉLGETÉS
KÉPESSY
IMRÉVEL

[Jogtörténet]

- A SAJTÓSZABADSÁG HAZAI ÉRVÉNYESÜLÉSE ÉS KORLÁTAI
- AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV MEGALKOTÁSA

[Jog és kultúra]

- A CÉG
- A VELENCEI KALMÁR

[tartalomjegyzék]

[főszerkesztői köszöntő]	3
[interjú]	
Bartuszek Lilla: Beszélgetés Dr. Képešy Imrével	4
[jogtörténet]	
Barkóczy Dávid: A sajtószabadság hazai érvényesülése és korlátai	7
Boros Árpád: Egy cég történetéből	12
Dr. Mireisz Tímea: Az új büntető törvénykönyv megalkotása	19
Szabó András: Fellépés a közveszélyes munkakerülőkkal és a megrögzött büntetettekkel szemben - a dolgozó törvény és a második büntetőnovella	28
Sziládi Péter: Der Weg zu der ersten Strafnovelle nach dem Lebenswerk von Jenő Balogh	32
[jog és kultúra]	
Filmajánló • A cég	36
Színarab-ajánló • A velencei kalmár	37
[tdk hírek]	
Barkóczy Dávid, Nagy Virág Eszter: Bemutatkozik a MÁJT TDK	38
Kovács Ákos, Barkóczy Dávid: A Tudományos Diákkör alakuló ülése és féléves programterve	39
Bemutatkozik a Jogtörténet szerkesztősége	40
Barkóczy Dávid: Beszámoló a tanszék rothenburgi csereszemináriumáról	42
[alkotmány-és jogtörténeti rejtély]	43

A címlapon a németországi Rothenburg ob der Tauber utcaképe látható.

© Barkóczy Dávid, 2016

© A szerzők, 2016

© Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Jogtörténet, 2016

Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Elérhetőségünk: joghistoria@gmail.com

JOGHISTÓRIA

SZERKESZTŐSÉG

Felelős szerkesztő:

dr. Képešy Imre

Főszerkesztő:

Barkóczy Dávid

ROVATVEZETŐK

Barkóczy Dávid

(Alkotmánytörténet, Jogtörténet)

Bartuszek Lilla

(Interjú, Jog- és kultúra)

Kovács Ákos

(TDK hírek, Jog- és kultúra)

Zanócz Gréta, Angeli Rita

(Alkotmány- és jogtörténeti rejtvény)

KORREKTÚRA

Barkóczy Dávid
dr. Képešy ImreBORÍTÓTERV ÉS
BELSŐ TERVEZÉS, TÖRDELÉS

Barkóczy Dávid

KIADJA

Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék

(Cím: 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3., II. em. 211.;
Tel./Fax.: 06 1 411 6518)

ISSN 2062-9699

KAPCSOLAT

joghistoria@gmail.com

LAPZÁRTA

2016. október 10.

Kedves Olvasóink!

A Joghistoria szerkesztőségének nevében sok szeretettel köszöntelek Titeket! A Joghistoria című folyóirat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének hivatalos lapja. Kiadványunk immár kerek két évtizede biztosít lehetőséget Tanszékünk demonstrátorainak és a Tudományos Diákkörben résztvevő hallgatóknak arra, hogy alkotmány-, illetve jogtörténeti témájú tanulmányaikat, kutatásaik eredményeit publikálják. A korábbi TDK Híradó 2011 óta ISSN számmal is rendelkezik, tehát nemzetközileg elismert időszaki kiadványnak minősül, ezáltal az újságban megjelenő tanulmányok tudományos publikációnak számítanak.

A tavalyelőtti tanévben nem csupán külsejében, hanem tartalmában is megújult a folyóirat. Legfőbb célunk volt a hagyományok megőrzése mellett egy olyan átalakítás megvalósítása, mely lehetővé teszi a tudományos ismeretek szélesebb körű terjesztését, a folyóirat népszerűsítését, illetve a hallgatók és a tanszék közötti kapcsolat elmélyítését. A Joghistoria új, állandó, tematikus rovatokkal jelentkezik, melyek a tudományos igényű írások mellett a közösségi híreknek és a kulturális tartalmaknak is teret biztosítanak. Az újság személyesebb hangvétele, a beszámolók és a fényképek mind azt a célt szolgálják, hogy az olvasók még inkább betekintést nyerjenek a TDK és a tanszék mindennapjaiba. Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Aktuális számunkban elsőként a Dr. Képešy Imrével, tanszékünk oktatójával készített **interjút** olvashatják. **Jogtörténet** rovatunkban többek között a sajtószabadság korlátairól, az új büntető törvénykönyv megalkotásáról, a dologházi törvényről és a második büntetőnovelláról, illetve Balogh Jenő munkásságáról olvashattok, **Jog és kultúra** rovatunkban pedig ismét két jogi vonatkozású művet ajánlunk Nektek. A **TDK hírek**ből megismerhetitek féléves programunkat és a Joghistoria szerkesztőségének tagjait, valamint többet tudhattok meg a tanszék nyári rothenburgi csereszemináriumáról. Zárásként a folyóirat végén szokásunkhoz híven **alkotmány- és jogtörténeti rejtvényt** kínálunk az első évfolyamos hallgatók számára.

Kellemes olvasást kívánok!

*Barkóczy Dávid***Barkóczy Dávid**
főszerkesztő

Beszélgetés Dr. Képesy Imrével

Készítette: Bartuszek Lilla

Októberi Interjú rovantunk keretében Dr. Képesy Imrével, Tanszékünk oktatójával beszélgettünk. A Tanár Úr oktatási tevékenysége mellett a Tudományos Diákkör szakvezető oktatójaként, valamint folyóiratunk felelős szerkesztőjeként is tevékenykedik, ezenkívül a szívéhez közel álló területen végzett kutatásokkal tölti idejét. A következőkben Olvasóink mind szakmai, mind magánéleti szempontból közelebbről megismerhetik őt.

Születési hely: Csehszlovákia, Dunaszerdahely

Tanulmányok: Vámbéry Ármin Magyar Tannyelvű Gimnázium, Dunaszerdahely, Szlovákia, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Lakóhely: Budapest

Kedvenc ország: Magyarország, Olaszország

Kedvenc városok: Budapest, London, Párizs

Beszélt nyelvek: angol, német, szlovák

Valószínűleg sokan, sokszor feltették már Önnek ezt a kérdést: miért éppen a jog?

Őszintén bevallom, hogy a gimnázium utolsó két évéig fel sem merült bennem komolyabban a jogi egyetemre való jelentkezés gondolata. Az ember véleményem szerint legtöbbször a szüleiről vesz példát. Ez nálam sem volt másként, hiszen édesanyám bírónőként tevékenykedik, így már kiskoromtól fogva volt lehetőségem bele látni a jog világába. A történethez hozzátartozik, hogy szüleim inkább azt szerették volna, ha az orvosi pályát választom, de ettől a gondolattól a kezdetektől fogva elzárkóztam. Maradt tehát a jog.

Kezdettől fogva a jogtörténet érdekelte az egyetemen?

A történelem mindig is a kedvenc tárgyaim közé tartozott. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a gimnáziumi történelem tanárom egy kiváló oktató volt, aki magas, közel egyetemi szintű színvonalú óráival nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a jogon belül a jogtörténet irányába orientálódjak. Itt a tanszéken elsősorban Mezey Professor Úrnak, illetve az akkori TDK tagoknak volt nagy szerepe abban, hogy a MÁJT tanszéken kötöttem ki. Völgyesi

Tanár Úrnak, illetve Mohácsi Barbarának (aki akkoriban tanszékünk demonstrátora volt, jelenleg a Büntető Eljárásjogi Tanszék adjunktusa) szintén nagy közrehatása volt abban, hogy végül másodévesen beadjam a jelentkezésem a tanszékre. Innentől pedig, ahogy mondani szokták: a többi már csak történelem.

Más tárgyak szóba se jöhettek? Polgári jog? Büntetőjog?

Éppen ellenkezőleg! Bár a jogtörténeti tanszékkel voltam a legszorosabb kapcsolatban az egyetemi éveim alatt, sokáig így is nyitott kérdés volt annak eldöntése, hogy az egyetem elvégzése után milyen irányba indulok majd. Édesanyám példáját követve sokáig úgy gondoltam, követem őt a bírói pályán, így a hatályos jog is mindig érdekelt. Nagyon érdekelt mind a polgári jog, mint a büntetőjog, illetve az eljárásjogi tárgyak is a kedvenceim közé tartoztak.

Egyetemi évei alatt részt vett a már akkor is nagy hagyománynak örvendő rothenburgi csereszemináriumokon is, jól tudom?

Így van. A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék rendkívül kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik. Abban a szerencsében lehetett részem, hogy már elsőéves joghallgatóként – épp csak letéve a római jog és a magyar jogtörténet alapvizsgákat – részt vehettem a tanszékünk és a jénai egyetem közös szervezésében megvalósuló hallgatói konferenciáján, amely immáron tizenhatodik alkalommal került megrendezésre. Rengeteget izgultam előtte, de nagyon sok új ismerettel és tapasztalattal térhettem haza.

Egyetemi éveim alatt a Bibó István Szakkollégiumnak is tagja volt.

Sok hallgató keres meg a szakkollégiumokkal kapcsolatban, akiknek mindig el kell mondanom, hogy ebben a kérdésben némiképp elfogult vagyok. A Bibó egyrészt egy remek szakmai műhely, amely rengeteg lehetőséget biztosít szervezett kurzusai, illetve konferenciái által ahhoz, hogy az ember nagy lépést tudjon tenni szakmai fejlődésében. Ugyanakkor számomra mindig is fontosabb volt a közösségi oldal, értve ezalatt, hogy az ember számos ismeretségre, jó baráti kapcsolatra is szert tud tenni szakkollégiumi éveim alatt. A legjobb barátaim közül sokakat köszönhetek én magam is a Bibó István Szakkollégiumnak. Rengeteg jó és szép emléket köszönhetek ezen éveimnek.

Erasmus-program keretében Bécsben is tanult. Miért éppen ezt a várost választotta?

Bécs nagyon sok véletlennek volt köszönhető. Az akkori Erasmus-rendszer tanszékekre tagozódott, a mi tanszékünk pedig alapvetően német orientált volt. Szóba került a pozsonyi egyetem is, mint lehetőség lehetősége is, barátaim közül többen viccelődtek is azzal, hogy miért ne mennék haza. Édesanyám is Pozsonyban végezte egyetemi tanulmányait, így én is fontolóra vettem a dolgot, de végül mégsem emellett döntöttem. Göttingen, illetve Jéna is felmerült, de végül mégis Bécs mellett maradtam. Bécs egy olyan világváros volt, amely bár nincs távol tőlünk, egészen odáig mégiscsak kevészer volt alkalmam megfordulni ott. A ta-

nulmányok, tanítás szempontjából is úgy gondolom, Bécs valahol a magyar és a német rendszer között helyezkedik el. Míg itthon alapvetően elméleti hangsúlyú az oktatás, a német rendszer meglehetősen gyakorlatorientált. Bécs e két módszer ötvözete volt. Mindemellett a város kulturális hagyományai is vonzottak, szerettem volna többet megtudni, jobban megismerni azt a várost, amelynek uralkodói meglehetősen nagy szerepet játszott Magyarország történelmében. Az Erasmus-programmal kapcsolatban egyedül azt sajnálom, hogy az akkori rendszer szerint egy hallgató csupán egyszer pályázhatott, pedig én magam is nagyon szívesen tettem volna még látogatást a világ más városaiban is.

Hogyan jött a PhD gondolata?

Mind oly sok minden másban, ebben is Mezey Professzor Úrnak volt a legnagyobb szerepe. Negyedéves koromban, Erasmus utamról hazatérve, ő volt az, aki arra bízott, maradjak a tanszéken PhD hallgatóként. Sosem fogom elfelejteni, hogy ő már akkor bizalmat szavazott nekem.

Fontosnak tartja az idegen nyelvek ismeretét?

Nem „fontos”, inkább úgy fogalmaznék, hogy „elengedhetetlen”. Mára az idegen nyelvek ismerete alapkövetelménnyé vált. A jogász pályával kapcsolatban azt azért tudni kell, hogy elég erős a konkurencia. Idegen nyelv tudása nélkül kevés olyan hely van, ahol az ember el tudna helyezkedni. A tudományos életben, illetve az ügyvédek esetében pedig kétségkívül elengedhetetlen ezen irányú tudás megléte. A legtöbb szakmai gyakorlatra, majd aztán munkahelyre nyelvvizsga nélkül szinte esélytelen bekerülni, és egyre több helyen a szaknyelv ismerete is követelmény. Így azt gondolom, hogy az idegen nyelvek tanulására rendkívül nagy hangsúlyt kell fektetni.

Melyek azok a szakterületek, amelyek a Tanár Urat leginkább vonzzák?

Egyetemi éveim alatt – leginkább származásomra való tekintettel – alapvetően határon

túli magyarság kérdésével, ezen belül is a kisebbségi jogok témájával foglalkoztam. A kezdetektől fogva arra törekedtem, hogy ne csak a magyar, hanem a cseh, illetve a szlovák oldal álláspontjait is körül járjam, hogy szélesebb körű ismeretekkel rendelkezsem.

PhD kutatási területemmel kapcsolatban végül úgy döntöttem – bár azt eleinte szintén az előbb említett témakörben képzeltem el, – hogy a 19. század Magyarországnak alkotmányos fejlődését, ezen belül is annak kérdését szeretném kutatni, hogy milyen intézményesült (és akár ad hoc) eszközei léteztek e században, melyek alkotmányos rendünk védelmét szolgálták. Először az Országbírói Értekezlet tevékenységével foglalkoztam, egy konferencia-előadás vonatkozásában, végül ez lett az az indok, amiért végül e téma kutatása mellett döntöttem.

Az interjú végéhez közeledve mit üzenne a Kar jelenlegi hallgatóinak?

Diákkoromban azt a „figyelmeztetést” kaptam, hogy az embernek soha nem lesz annyi

szabad ideje, mint egyetemi évei alatt. Én akkor ezt nehezen tudtam elképzelni, hiszen nem láttam mást magam előtt, még a hagyományosan legkönnyebbnek tekintett másodévből is, mint a magam elé tornyosuló zárthelyiket, szakkollégiumi programokat, demonstrációs tőrt, stb. Ennek ellenére – így utólag – valóban igazat kell adnom ennek a ténynek. Így a Kar jelenlegi hallgatóinak csak azt tudom javasolni, hogy – bármennyire is nehéznek tűnhet elsőre – próbáljanak meg minél több tevékenységben részt venni, megtalálni azt, ami- ben a legnagyobb örömet lelik, akár az egyetem falain belül, akár azon kívül is. Én magam is, ha van olyan, amit másképpen csinálnék, ha újrakezdhetném az egyetemi éveimet, akkor arra ügyelnék, hogy még többet vegyek ki az életemből a lehetőségekből. Ezek lesznek ugyanis azok a tevékenységek, amelyekre majd büszkén és örömmel gondolunk vissza a jövőben.

Az interjú befejeztével szeretném megköszönni a Tanár Úrnak a beszélgetést. Pályafutása további részéhez sok sikert, és lelkes hallgatókat kívánok!

A sajtószabadság hazai érvényesülése és korlátai

Írta: BARKÓCZI DÁVID

A sajtószabadság (médiaszabadság) egyetemes érték, a véleménynyilvánítás szabadságából levezetett egyik kommunikációs alapjog, alapvető emberi jog, amely minden tömegkommunikációs médium szabadságát magában foglalja. A sajtószabadság – alkotmányos korlátok között – garantálja a sajtótermék alapításának, terjesztésének és tartalma összeállításának szabadságát. Határai a történelem során többször változtak. A legtöbb állam alkotmányába foglalva védi a sajtó szabadságát, azonban az egyes jogrendszerek napjainkban is eltérően, az abszolút szabadságtól különböző távolságra jelölik ki korlátait. A véleményszabadság korlátai alapvetően meghatározzák a sajtószabadság érvényesülésének határait, így ebből kiindulva a következőkben a sajtószabadságnak mint a szabad véleménynyilvánítás egyik aspektusának hazai érvényesülése mellett a kommunikációs jogok korlátai lesznek a vizsgálatom tárgyai.

Sajtószabadság az alapjogok rendszerében

A sajtószabadság mint alapvető jog elhelyezése az alapjogok rendszerében többlépcsős folyamat. A sajtószabadság magyar alapjogi dogmatikában a szólásszabadság, az egyesülési jog és gyülekezési jog, az informáltsághoz való jog, az információk megszerzésének szabadsága mellett kommunikációs jogok „anyajogának”, a véleményszabadságnak a fogalma alá tartozik [l. 30/1992. (V. 26.) AB határozat]. A vonatkozó alkotmánybírói határozat szerint még „*tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészi alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága*” is.¹ A szólás- és sajtószabadság az alkotmányjogi szabályozásban hosszú időn keresztül alig különült el egymástól annak ellenére, hogy mindkét jog jól körülhatárolható jelentéssel rendelkezik. A szólásszabadság a

véleménynyilvánítás szabadságának az a formája, amelynél a vélemény kinyilvánítása nem szervezett keretek között (például gyűlésen), illetve nem valamely közvetítő médium (pl. nyomtatott sajtótermék, rádió, televízió, internet) útján történik, hanem közvetlenül szóban és természetesen (hiszen a véleménynyilvánítás csak ebben a dimenzióban értelmezhető) más (mások) jelenlétében. A gondolat szóbeli terjesztésének eredeti módja társadalmi, politikai hatásosságát tekintve azonban kevésbé fontos, mivel a közvélemény formálásában jóval csekélyebb szerepet játszik. Így az írott sajtó megjelenésének és a modern politikai nyilvánosság kialakulásának időszakában a jogi szabályozás középpontjában a kifejezés szabadságának területei közül a nem annyira az egyéni véleménynyilvánítás, hanem sokkal inkább a sajtószabadság állt.²

A 14/2000. (V. 12.) AB határozat indoklásában kifejti, hogy a véleményszabadság fokozott védelmet élvez, az egyik legalapvetőbb emberi jog, így az alapjogi hierarchiában közvetlenül az élethez és az emberi méltósághoz való jog után következik.³

A sajtószabadság alanyainak köre és a közönség jogai

A sajtószabadság alanyai azok a természetes személyek, jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, akiknek/amelyeknek a tevékenysége a médiarendszer működése szempontjából releváns. A sajtószabadság jelenti a médium tulajdonosának szabadságát a médium feletti rendelkezés szükségtelen és aránytalan korlátozásával szemben. A szerkesztő szabadsága a sajtótermék szükségtelen és aránytalan korlátozásoktól mentes, a szerkesztői felelősségen alapuló összeállítását biztosítja. A sajtószabadság gyakorlásának kitüntetett szereplői még az újságírók. A sajtószabadság kiterjed továbbá mindazokra, akiknek tevékenysége a sajtószabadság megvalósulásához elengedhetetlen, és ezzel a véleménynyilvánítás és

a tájékozódás szabadságának érvényesülését szolgálja.⁴

A sajtószabadság a sajtó útján történő közlés szabadsága. Ebből következően annak – alkotmányjogi értelemben – nem alanya a közönség, a befogadói oldal. A sajtószabadság olyan értelemben azonban kiterjed a közönségre, hogy a közönséget illető tájékozódási jog a sajtószabadság gyakorlásának meghatározó szempontja.⁵ A hatályos magyar sajtótörvény 10. §-a is deklarálja a közönség jogait: „Mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről.”

A szólás- és sajtószabadság kiemelt szerepe és igazolása

A véleménynyilvánításhoz való jog ugyan nem abszolút, korlátozhatatlan alapjog, azonban a magyar alkotmánybírószági gyakorlat értelmében fokozott alkotmányos védelmet élvez. Kitüntetett szerepe azzal jár, hogy „igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni” [l. 30/1992. (V. 26.) AB határozat].

A kommunikációs jogoknak, így a sajtószabadságnak is kétféle igazolása létezik. Az egyik, instrumentálisnak is nevezett igazolás egyfajta eszköznek tekintti ezt a jogot, amely a társadalom egészének azt az érdekét szolgálja, hogy valamennyi vélemény, gondolat, amely képes hozzájárulni a problémák megoldásához, felszínre kerülhessen, s amelynek gyakorlása révén megvalósul a társadalmi kommunikáció és az egyének, illetve csoportjaik kifejezve véleményüket kommunikálhatnak a társadalom többi részével. Miután ez az igazolás a társadalmi értékekre helyezi a hangsúlyt, és a kommunikációs szabadságot mint a népszuverenitás megnyilvánulását fogja fel, szokás ezt a szólás demokratikus elméletének is nevezni.⁶ A 14/2000. (V. 12.) AB határozat indokolásában is olvashatjuk a véleményszabadság demokratikus igazolását: „[a véleménynyilvánítás szabadsága] biztosítja az emberek számára, hogy gondolatai-

kat, tapasztalataikat, véleményüket másokkal megosszák. A szabad véleménynyilvánítás joga a plurális demokratikus társadalom alapvető értékei közé tartozik. A társadalom szellemi gazdagodása a véleményszabadságtól is függ: csak akkor van esély a téves nézetek kiszűrésére, ha szabad és nyilvános vitákban ütközhetnek ellentétes vélekedések, és ha a káros nézetek is napvilágra kerülhetnek. Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.”

A másik, ún. libertáriánus igazolás lényege az önkifejezéshez fűződő individuális jog. Eszerint a kommunikációhoz való jog mindenkit megillető morális jog, hogy azt mondjon, amit akar.⁷ Ezt az elméletet is kifejti a 14/2000. (V. 12.) AB határozat, amely kimondja, hogy „a véleményszabadság és az emberi méltósághoz való jog egymástól elválaszthatatlanok” (mivel az emberi méltóság részjogosultsága az önkifejezéshez, a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog).

A szólás- és sajtószabadságot deklaráló nemzetközi, európai és magyar jogforrások

A véleménynyilvánításhoz való jognak kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között. E kitüntetett szerep mutatkozik meg abban is, hogy első generációs alapjogként a szólásszabadságot, a gondolatszabadságot és a sajtószabadságot az első emberi és polgári jogi nyilatkozatok egyaránt deklarálták. Ezek közül elsőként említhetjük a francia forradalom egyik alapvető dokumentumát, az 1789-es *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát*, amely a következőképpen fogalmaz: „Gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban.” Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának *Bill of Rights*-nak nevezett első tíz kiegészítése közül az első 1791-ben a francia forradalom eszméit követve egyéb alapjogok mellett szintén kinyilvánította a szólás- és sajtószabadságot. A nemzetközi és regionális európai dokumentumok közül mindenképp szólni kell a 20. század-

ban született emberi jogi nyilatkozatokról is, amelyek már a modern kori alkotmányok megoldásait követik. Ezek közül az ENSZ által 1948-ban elfogadott *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* az első, amely 19. cikkében foglalkozott a tág értelemben vett kommunikáció szabadságával: „*Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra tekintet nélkül kutathasson, átviesszen és terjeszthessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.*” Az ugyancsak az ENSZ keretében, 1966-ban elfogadott *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* (PPJE) 19. cikkelye az 1948-as Nyilatkozathoz hasonlóan deklarálja a kommunikáció szabadságát: „*Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenféle adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában, vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát is.*” A regionális megállapodások közül az 1950-ben aláírt *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (EEJE) 10. cikkelye a következőképpen szól a kommunikáció szabadságáról: „*Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. E jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és átadásának szabadságát országhatárookra tekintet nélkül, és anélkül, hogy ebbe hatósági szervnek joga lenne beavatkozni.*”

A hatályos magyar jogszabályokat a sajtószabadság szempontjából vizsgálva természetesen az Alaptörvényből kell kiindulnunk, melynek IX. cikke a következőképpen deklarálja a szólás- és sajtószabadságot: „*Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.*” A sajtószabadság kiemelt szerepét a magyar jogi szabályozásban az is mutatja, hogy az Alaptörvény a sajtószabadságra és a médiára vonatkozó szabályokat kétharmados (sarkalatos) tör-

vény hatálya alá utalja [IX. cikk (6) bekezd.]. A jelenleg hatályos magyar sajtótörvény, a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) az Alaptörvényt megerősítve törvényi szinten is kinyilatkoztatja a sajtószabadságot: „*Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét. A sajtószabadság kiterjed az államtól, valamint bármely szervezettől és érdekcsoporttól való függetlenségre is.*” [Smtv. 4. § (1)-(2) bekezd.]. A jogszabályokon kívül természetesen a vonatkozó magyar alkotmánybírói határozatok is mind védelmezik a szólás- és sajtó szabadságát.

A szólás-és sajtószabadság korlátai a nemzetközi és magyar joggyakorlatban, a véleményszabadságot korlátozó értékek és érdekek

A véleménynyilvánítás szabadsága bármennyire is jelentős és kitüntetett szereppel bír a modern társadalmakban, mégsem korlátozhatatlan, védelme nem abszolút. A véleményszabadság, így a szólás- és sajtószabadság korlátozása azonban csak legitim és törvényben meghatározott érdekek és értékek védelme, illetve érvényesülése céljából lehetséges. A nemzetközi és a magyar gyakorlat a véleménynyilvánítás határait alapvetően négy védendő érték köré csoportosítja. Az első az állam és a nemzet külső és belső biztonsága, az igazságszolgáltatás zavartalan működése, az állami szimbólumok és a közjogi méltóságok védelme. A második csoportba a társadalom egészének érdekei tartoznak, mint például a közérkölc, köznyugalom, közegészség vagy a közrend védelme. A harmadik csoportba sorolhatjuk az egyes társadalmi csoportok érdekeinek faji, etnikai, vallási, nemi stb. diszkriminációt jelentő megnyilvánulásokkal szembeni védelmet. Végül a véleményszabadság korlátozható a magánszféra védelme érdekében, amelybe az egyén személyiségi jogai, becsülete, jó hírneve, magántitka, üzleti titkai tartoznak.⁸ A médiatartalmak korlátozásának területén felmerülhet még a gyermekek érdekeinek (megfelelő testi, erkölcsi, szellemi fejlődés) védelme is, mint legitim korlátozási cél.⁹

Az imént ismertetett, a véleményszabadság korlátozását legitimáló értékek és érdekek védelmét a kommunikációs szabadságot deklaráló nemzetközi, regionális és magyar jogforrások szinte mindegyikében - részben vagy egészben - megtaláljuk. Mindegyik dokumentum kinyilvánítja a véleményszabadságot, azonban felhívják a figyelmet arra, hogy a kommunikációs szabadság nem abszolút, e jogát mindenki saját felelősségére és a törvényben meghatározott keretek között gyakorolhatja. Az 1789-es francia deklaráció XI. pontja szerint a polgár „a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél e szabadságával.” A PPJE 19. cikke a törvényi garanciákat beiktatva szintén kijelöli a véleményszabadság határait: „*e jogok gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásnak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít és amelyek más jogainak, vagy jó hírvének tiszteletben tartása, illetőleg az állambiztonság vagy közrend, közegészség vagy a közérkölcse védelme érdekében szükségesek.*” Az EEJE 10. cikkelye tovább pontosítja a kommunikációs szabadságot korlátozó legitim célokat: „*E kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedésnek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi integritás, a közbiztonság, a zavarosság vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírve vagy jogai védelme, a bizalmas információ közlésének megakadályozása, a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fennmaradása céljából.*” A nyilatkozat szerint „*e cikk nem képezi akadályát annak, hogy az államok a rádió, mozgókép vagy televízióvállalatok működését engedélyhez kössék.*”

A magyar szabályozás területén már az Alaptörvény lefekteti a legfontosabb véleményszabadságot korlátozó szabályokat. Eszerint a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsér-

tésére, valamint a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére [IX. cikk. (4)-(5) bekezd.]. Az Smtv. az Alaptörvény korlátait tovább differenciálja, és további törvényes korlátokat támaszt a véleményszabadság abszolút voltával szemben: „*A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyiségi jogainak megsértésével. A médiaszolgáltatónak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő öncélú és sérelmes bemutatása. A médiatartalom nem sértheti az alkotmányos rendet. A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség elleni gyűlölet keltésére. A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség kirekesztésére* [4. § (3) bekezd.; 14. § (1)-(2) bekezd.; 16-17. §]. A véleményszabadságot a személyiségi jogok védelme érdekében korlátozó rendelkezéseket a hatályos Polgári Törvénykönyvben is megtaláljuk. A második könyv rendelkezik a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelméről, a becsülethez és jóhírnévhez való jogról, valamint a magántitokhoz és az üzleti titokhoz való jogról is (2:44 – 2:47. §). A véleménynyilvánítás szabadságának határait azonban nem egyedül az alkotmányjog és a polgári jog, hanem a büntetőjog is alakítja. A hatályos magyar Büntető Törvénykönyvben több olyan különös részi bűncselekményi tényállás szerepel, amely megvonja a kommunikációs szabadság korlátjait, s kimondja egyes közlésformák büntethetőségét. Ilyen bűncselekmény például a rágalmozás (Btk. 226. §), illetve a becsületsértés (Btk. 227. §), a háborús uszítás (331. §), a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §), a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (pl. holokauszttagadás; Btk. 333. §), a nemzeti jelkép (himnusz, zászló, címer, Szent Korona) megsértése (Btk. 334. §), az önkényuralmi jelkép (horogke-

reszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ötágú vöröscsillag) használata (Btk. 335. §), a rémhírtérjesztés (Btk. 337. §) és a közveszéllyel fenyegetés (Btk. 338. §). Végezetül a véleménysszabadság korlátai szempontjából magyar joggyakorlatban rendkívül nagy jelentősége van a jogszabályokat is alakító alkotmánybírói gyakorlatnak. Az bírói testület számos jelentős – jellemzően büntető törvénykönyvi tényállások alkotmányosságával foglalkozó – döntésével határozta meg a véleménysszabadság hazai korlátozásával kapcsolatos általános alaptételeit. Az Alkotmánybírószág alapvető határozatai között meg kell említeni a közönség elleni izgatás (uszítás) bűncselekményét, a gyűlöletbeszéd kérdéskörét vizsgáló 30/1992. (V. 26.) AB határozatot, amelyet ugyanebben a tárgykörben a 12/1999. (V. 21.) és a 18/2004. (V. 25.) AB határozat követett; a hatóság vagy hivatalos személy megsértése bűncselekményéről, valamint a közszereplők bírálhatóságáról szóló 34/1994. (VI. 24.) AB határozatot, illetve a nemzeti jelkép megsértése bűncselekményt tárgyaló 13/2000. (V. 12.) és az önkényuralmi jelképek használata bűncselekményt vizsgáló 14/2000. (V. 12.) AB határozatot. Az Alkotmánybírószág 36/1994. (VI. 24.) határozatában lefektette azt az elvi tételt is, mely szerint a véleménynyilvánítás szabadsága nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanágának (ún. tudatosan hamis közlés).

Jegyzetek és hivatkozások

¹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat

² SÁRI János – SOMODY Bernadett: Alkotmánytan II. – Alapjogok. Budapest, 2008, Osiris Kiadó. 172. o.

³ HALMAI Gábor: Kommunikációs jogok. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó. 18. o.

⁴ GÁLIK Mihály – POLYÁK Gábor: Médiaszabályozás. Budapest, 2005, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 73-74. o.

Felhasznált irodalom

- GÁLIK Mihály – POLYÁK Gábor: Médiaszabályozás. Budapest, 2005, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- SÁRI János – SOMODY Bernadett: Alkotmánytan II. – Alapjogok. Budapest, 2008, Osiris Kiadó.
- HALMAI Gábor: Kommunikációs jogok. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó.
- HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: Emberi jogok. Budapest, 2008, Osiris Kiadó.
- POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán – SOMODY Bernadett (szerk.): Alkotmányos alapok. Budapest, 2012, HVG-ORAC.
- HALMAI Gábor (szerk.): Alkotmánybírószági esetjog. Budapest, 2014, Complex.

Felhasznált joganyagok

- Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata
- Bill of Rights
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- Magyarország Alaptörvénye (At.)
- 2010. évi CIV. törvény a sajt szabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (Smtv.)
- 2013. évi V. törvény Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)
- 2012. évi C. törvény Büntető Törvénykönyvről (Btk.)
- 30/1992. (V. 26.) AB határozat
- 36/1994. (VI. 24.) AB határozat
- 12/1999. (V. 21.) AB határozat
- 13/2000. (V. 12.) AB határozat
- 14/2000. (V. 12.) AB határozat
- 18/2004. (V. 25.) AB határozat

⁵ GÁLIK- POLYÁK 2005, i.m. 74. o.

⁶ HALMAI 2002, i.m. 26. o.

⁷ HALMAI 2002, i.m. 26. o.

⁸ SÁRI - SOMODY 2008, i.m. 162-163. o.; GÁLIK- POLYÁK 2005, i.m. 64-65. o.

⁹ Ezt alátámasztva az Smtv. 19. §-ának (5) bekezdése kimondja, hogy a kiskorúak médiatartalmakkal szembeni védelmére szolgáló részletes szabályokat külön törvényben kell megállapítani.

A II. világháború egyes alkotmány- és jogtörténeti vonatkozásai:

Egy cég históriájából

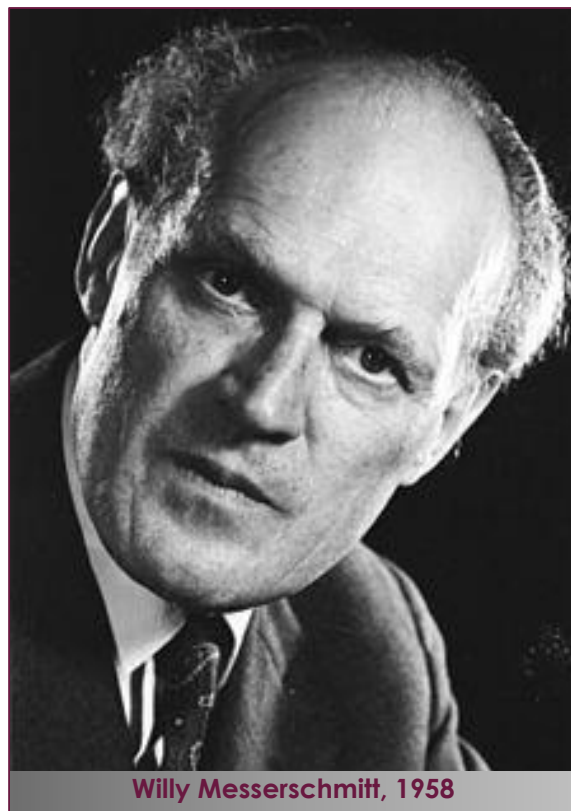
- Szabó Sándor emlékére¹ -

Írta: BOROS ÁRPÁD

„Sok [német] pilóta [...] kipróbálta a mintapéldányokat [a spanyol polgárháborúban] a [...] köztársasági repülőgépek elleni harcban, és elismerően nyilatkozott róluk: a Bf 109-es teljesítményben tulajdonképpen minden ellenséges gépet felülmúlt. [...] nem volt kétséges, hogy Messerschmitt kiváló vadászgépet alkotott.”² A II. világháborúról szóló sorozat következő része annak a cégnek, s gyártmányainak a történetére ad kitekintést, amely – különösen az említett típus kifejlesztésével és tömeggyártásával – a végletekig hozzájárult a német háborús erőfeszítésekhez. A szóban forgó részvénytársaság a Messerschmitt AG.³

A vállalat a háború előtt

Ahhoz, hogy megismerjük, miként vált Wilhelm Emil Messerschmitt⁴ és a nevét viselő gazdasági társaság Németország egyik vezető repülőgépgyártójává, vissza kell tekintenünk az 1920-as évek elejére. A német repülés számára ekkor ínséges idők jártak. Köztudott, az 1919. június 28-án aláírt versailles-i békeszerződés 198. cikke rögzítette: „Németország fegyveres erői nem rendelkezhetnek semmilyen katonai vagy tengerészeti légierővel.”⁵ A szerződés a német kormányt kötelezte, hogy annak megkötésétől számított három hónapon belül az összes, légierővel kapcsolatos felszerelést a Szövetséges és Társult Hatalmaknak adja át.⁶ Ezek az előírások a polgári repülést is drasztikusan érintették, hisz egyrészt a feltételek teljesítéséig a győztes hatalmak – biztosítékként – lefoglalták a polgári repülőgépeket, másrészt Németország ezek közül is mindössze 140-et tartha-

Willy Messerschmitt, 1958

tott meg. (Összehasonlításképp, „csak” az I. világháborús birodalmi légierő állományába 1918 végére kb. 9000 repülőgép tartozott!) Az országban „ennek következtében a repülőgépgyártás [egy csekély túlzással] gyakorlatilag megszűnt.”⁷

Messerschmitt, aki már az I. világháború előtt is szenvedélyesen érdeklődött a repülés iránt, ekkoriban műszaki főiskolára járt, s a német repülés egyik – Versailles által nem érintett – „utolsó végvárával”, vitorlázó gépek tervezésével foglalkozott.⁸ Az 1920-as évek közepén aztán valamegyest enyhült a nemzetközi politikai nyomás Németországon, ami kedvezően hatott a polgári repülésre,⁹ s a már diplomás tervezőmérnök karrierjére is. Messerschmitt ekkora már saját céggel rendelkezett, s megalkothatta első motoros repülőgépét, az M 17-est is. Ambíciója nem hagyott alább, ezért 1927 szeptemberében a több tőke reményében cége egyesült a Bajor Repülőgépgyárral (BFW).¹⁰ A kezdeti sikerek ellenére az augsburgi központú vállalkozás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: az négy év múlva, 1931 júniusában csődöt jelentett.¹¹ Messerschmitt saját tehetségének és jó kapcsolatainak köszönhetően azonban a piacon

maradt. Egyrészt, az 1920-as évek vége felé tervezett és megalkotott M 23-as sportrepülőgépe gyártási jogát megvette egy olasz konszern. Ebből elég bevétel származott, hogy fizetni tudja legjobb alkalmazottjait, s szabadalmi fenntartási díját – a tervező még a saját autóját is eladta, hogy a vételárat ezekre fordíthassa! Másrészt, Messerschmittet baráti viszony fűzte Rudolf Heß-hez, aki a segítségére sietett: a nácik hatalomra jutása után, 1933 áprilisában megszüntették a BFW elleni csődeljárást. Hamarosan az NSDAP vezető köreiben – ahogy alább látni fogjuk, nem alaptalanul – Messerschmitt rendkívül népszerű személy lett.¹²

A megmenekülés mind a tervezőnek, mind a német államnak kifizetődött. Az ígéretes Bf 108 „*Tajfun*” sport- és túrarepülőgép 1934-ben emelkedett először a levegőbe, s két hónappal a típus első repülése után már két kategóriában is – hasonlóan Messerschmitt más modelljeihez – nemzetközi repülőversenyt nyert. Ezután sorra érkeztek a megrendelések a vállalatához.¹³ Ennél is jelentősebb – ha nem a legnagyobb sikert hozta – azonban egy állami pályázat, amire érdemes kicsit részletesebben is kitérni.

A német légierő feltámasztására természetesen már az 1920-as években is voltak tervek, azok azonban megvalósíthatatlanok maradtak.¹⁴ Habár Németországnak 1933-ban még mindig nem

volt szabad légierőt tartania, annak felállítása titokban elkezdődött¹⁵ – kecsegtető lehetőséget jelentve az újból fellendülő repülőgépiparnak. Ennek keretében a frissen létrehozott, Hermann Göring vezette Birodalmi Légügyi Minisztérium (RLM) kiírt egy pályázatot, a születőben lévő *Luftwaffe* új vadászgépének megtervezésére. A repülőgéppel szemben rendkívül részletes, modern követelményeket írtak elő, viszont emiatt a verseny „*győztese igen nagy hasznót hozó szerződést várhatott.*”¹⁶ (Már csak azért is, mert a hitleri kabinet ez idő tájt 40 millió birodalmi márkát – 1933-as árfolyamon 9,5 millió dollárt – szavazott meg a légierő létrehozására,¹⁷ ami nem volt csekély, bár akkor túlságosan nagy összeg sem).¹⁸ Nem csoda, hogy a legnevesebb cégek – így az Arado, a Heinkel és a Focke-Wulf – is tervezeiket, és meg is építették azokat. Messerschmitt 1934-ben szintén jelentkezett, s a Bf 109-es prototípusával pályázott. Az utolsó körben – ekkor már 1936 februárját írták, – a szerződés elnyeréséért Ernst Heinkel He 112-es modelljét és a Bf 109-est tették próbára.¹⁹ A *Luftwaffe* Willy Messerschmitt vadászgépét választotta,²⁰ aminek megvolt az oka. Bár mindkét repülőgép a korszak technikai élvonalát jelentette – sőt, Messerschmitt modelljében egy komoly tervezési hiba is volt, nevezetesen a gyenge futómű, ami a következő szűk 10 évben sok baleset okozója volt –, de a Bf 109-es sokkal alkalmasabb volt sorozatgyártásra. A

A Messerschmitt Bf 109-es prototípusa, a Bf 109V-1-es, mely 1935 májusában szelte először az égboltot

Heinkel He 112-es ugyanis elliptikus alakú szárnyakkal rendelkezett, aminek elkészítése minden példánynál komoly idő- és munkamennyiség ráfordítását igényelte volna. Ezzel szemben a Bf 109-es Willy Messerschmitt tervezői *ars poetica*-ja szerint épült: egyszerű gyárthatóság minőséggel ötvözve.²¹ Hamarosan beindult a tömeggyártás, s a Bf 109-es a *Luftwaffe* alap-vadászgéptípusává vált.²²

Európában nem soká már egy újabb háború előszele volt érzékelhető. Messerschmitt cége, a Bajor Repülőgépgyár Rt. ekkor, 1938-ban új nevet kapott – *Messerschmitt Rt.*-re keresztelték át²³ –, Bf 109-es vadászgépe pedig a *Condor légio* állományában átesett a tűzkeresztségen, és kivívta a légi fölényt a nacionalista erőknek Spanyolországban.²⁴ A II. világháború Messerschmitt-et majdhogynem a siker csúcsán érte.

A világháború alatt

„Remélem, meg van elégedve. [...] Most végre megkapta a rohadt háborúját!” – mondta Göring Joachim von Ribbentrop-nak, mikor is mérgében felhívta a birodalmi külügyminisztert közvetlenül azután, hogy a brit és francia hadüzenetről tudomást szerzett.²⁵ Az újabb világháború Messerschmitt számára szakmailag hullámzó időszakot jelentett, ám ez az ingadozás nem teljesen egyezik meg a világháború menetével.

A háborút közvetlenül megelőző kemény munka – a Bf 109-es vadászgépből már a negyedik, „E” jelű változat sorozatgyártása zajlott 1939-ben, s a típusból már több mint ezer példány készült el²⁶ – a lengyel, a dán-norvég és a nyugati hadjáratban kifizetődött: a német pilóták Messerschmitt repülőgépeivel – nemcsak a Bf 109-essel, hanem a Bf 110-es kétmotoros nehézvadással – gyakorlatilag letarolták az eget. (Jóllehet, Lengyelországban és Észak-Európában nagyszámú és korszerű repülőgépekkel felszerelt ellenséggel nem kellett megütközniük, ezzel szemben a 6 hétig tartó nyugati offenzíva a *Luftwaffe*-nak már kb. 1500 repülőgépebe került²⁷). Messerschmitt vállalata azon volt, hogy az elvesztett vadászrepülőgépeket pótolja, hiszen nagy szükség volt azokra az Anglia ellen hamarosan megkezdődő légi csatában.

Ismeretes, hogy az 1940 júliusa és októberé között zajló eseménysor kudarcra végződött a *Luftwaffe* számára, aminek – többek között²⁸ – az oka a Messerschmitt Bf 109E kis hatósugara volt.²⁹ (Ez okozta a német bombázók vadász kíséretének gyakori hiányát s kiszolgáltatottságát). Ráadásul leszerelt a Bf 110-es nehézvadász, hisz manőverező képességének gyengesége és sebezhetősége miatt e típus jócskán alulmaradt³⁰ a Bf 109-esnek is méltó ellenfelévé váló brit *Supermarine Spitfire Mk I*-es és – a közhiedelemmel ellentétben a légi harcok súlyának legjavát viselő – *Hawker Hurricane* vadászokkal szemben. Mindez nemcsak tervezőnk kudarcát jelentette, sőt, a vereség sokkal inkább a német hadvezetés hibájára írható: az 1930-as években ugyanis a német légierőt, s annak vadászait harcászati – főleg szárazföldi erők támogatására –, nem pedig hadászati – így pl. hosszú ideig tartó stratégiai bombázási – célokra tervezték. Márpedig Angliában végül az utóbbi feladatot kapta a *Luftwaffe*, ami súlyos hadászati hibaként értékelhető.³¹

A háború további szakaszában „válik el” Németország és Messerschmitt „pályája”. Mert míg 1942 vége után az ország fokozatosan egyre kilátástalanabb helyzetbe került, addig Messerschmitt cége egyre emelkedőbb pályára állt: üzemei egyre nagyobb számban ontották a megrendelésekkel elárasztott tervező harci repülőgépeit³² – ahogy alább látni fogjuk, új, sikeres típusokat is. Ez ráadásul jól jövedelmező üzletnek volt mondható, ennek ellenére egy múlt századbéli író, Gerhard Wissmann szerint mindez inkább negatívum – elsősorban a repülés történetére nézve. „Miután a nagy sorozatokban folyó gyártás került előtérbe, a tényleges technikai továbbfejlesztés [értve ezalatt általában a fejlődést] lehetőségei rendkívül korlátozottak voltak. Az Me 109 [helyesen Bf 109] típusú repülőgép [...] 1942-ben elavultnak számított. Teljesen újjászerveztett típusra lett volna szükség – és az erre vonatkozó tervek már készen is álltak. Kivitelezésükre azonban nem kerülhetett sor, mert [...] egy új típusra való technológiai átállás körülbelül félesztendő gyártási kiesést okozott volna.”³³ Ehhez hasonló gondolatot fogalmaz meg – 1945. októberi visszaemlékezésükben –

Josef Schmid és Adolf Galland vezérőrnagyok, akik szerint a tömeggyártás – különösen a Bf 109-esé – akadályozta a *Luftwaffe* technikai eszközeinek fejlesztését és új vadászpilóta gépeinek rendszerbe állítását.³⁴ Ennek dacára a fenti idézettel csak részben érthetünk egyet, s egyúttal a tábornokok gondolataihoz is érdemes korrekciót fűznünk.

Figyelembe kell venni azt a körülményt – ami egyúttal Messerschmitt életének és cégének legnagyobb sikerét is jelentette –, hogy 1942. július 18-án felszállt a közismertté vált sugárhajtóműves vadászpilóta gép, az Me 262-es.³⁵ Ez a katonai repülés fejlődése szempontjából mérőföldkőnek számít, még akkor is, ha sugárhajtóműves repülési kísérletek a világ több országában már a háború előtt sikerrel jártak.³⁶ Ráadásul e típus gyártása nem elsősorban a Bf 109-es tömeggyártása miatt nem kezdődhetett el – bár kétség kívül szerepet játszott benne³⁷ –, hanem elsősorban a gázturbinás hajtóművek technikai problémái miatt. (S ehhez még hozzá kell számítani azt, hogy Hitler vadászbombázóként engedélyezte a további fejlesztést, ami –

Messerschmitt Me 323 „Óriás”, mely a jövő nagy katonai teherszállító gépeinek az előfutáraként sok jó szolgálatot tett a német hadseregnek.³⁹ Másrészt az Európa egén 1942-’43-tól megjelenő új, nyugati szövetséges harci repülőgépek – így különösen a North American P-51 „Mustang”-ok – ugyan teljesítményben már kezdték maguk mögé utasítani a Bf 109-est,⁴⁰ az mégis végig közkedvelt maradt a német – s különösen a mellettük harcoló finn, horvát, magyar, román, stb. – pilóták körében.⁴¹ Köszönhető ez annak is, hogy Messerschmitt és alkalmazottai folyamatosan dolgoztak a típuson, mindinkább javítva jellemzőin⁴² – ezáltal megtartották annak magas harci értékét.⁴³ Ennek fényében a Wissmann-i „elavult” szóhasználat kissé eltúlzott, kezdő idézetünk pedig – a világégésre nézve is – igazolást nyer.

Röviden meg kell említeni még egy, a háború alatt történt esetet, ami egy „jogvita” történeti tényállásának alapjául is szolgált. 1944. április 28-án egy új, titkos lokátorral felszerelt Bf 110G típusú éjszakai vadászgép hajtott végre kényszerle-

A németek sebesülteket raknak ki egy Me 323-asból. Látható a repülőgép hatalmas raktere, melyben akár gépjárműveket is szállíthattak

valamelyest – szintén hátráltatta a munkálatokat).³⁸ S hogy ne csak a gyakran hangoztatott Me 262-esről essen szó, egy másik példa a „haladásra” a

szállást Svájcban, Zürich közelében. A *Luftwaffe* vezetése tudta, a titkos haditechnikai eszközök

Svájctól könnyen a szövetségesek kezébe kerülhetnek. Ezt elkerülendő, diplomáciai úton felajánlották, hogy a repülőgép és felszerelésének a megsemmisítéséért „cserébe” – kedvezményesnek mondható áron – eladnak a déli szomszédnak 12 db vadonatúj Bf 109G-6-ost. Az adásvétel lebonyolítása meg is történt 1944 májusában. Csakhogy a leszállított vadászgépekbe a németek régi, használt motorokat szereltek. A svájci állam nyomban kártérítést követelt a „hibás teljesítésért”, amit – már a háború után – Messerschmitt cége, s a motorokat gyártó Daimler-Benz vállalat volt kénytelen kifizetni.⁴⁴

A világháború után – Összegzés

A háborút Willy Messerschmitt jócskán túlélte, ami igaz egyes harci repülőgépeire is. A következő évek, s évtizedek nem a kárhozatról szóltak se a tervező, se „művei” számára.

Lássuk először a repülőgépeket. 1945 májusában a szövetségesek rengeteg Messerschmitt-gyártmányt, főleg Bf 109-eseket találtak a német reptereken, üzemekben. A britek és az amerikaiak többet elszállítottak saját kísérleti repülőtereikre. A típus „túlélése” mégsem ebben teljesedett ki, hanem az újjáalakult Csehszlovákiában és a Franco-i Spanyolországban. A néhai Cseh–Morva Protektorátusban Messerschmitt-nek több alvállalkozója is volt, akik 1945-re nagy számban halmoztak fel Bf 109-es alkatrészeket.⁴⁵ Mivel a csehszlovák légierőt Prága sürgősen újjá akarta szervezni, szükség volt új repülőgépekre, s mivel minden feltétel adott

volt, az Avia háborúban is működő üzemei megkezdtek – kis túlzással, „folytatták” – a Messerschmitt Bf 109-es gyártását Avia S-99-es, majd S-199-es néven. Az eredetin némileg módosított – s valamivel gyengébb képességű – típus példányai jutottak el 1948-ban a megszülető Izrael állam hadseregéhez, ahol nem egyszer éles bevetéseken is részt vettek.⁴⁶ Spanyolországban a Bf 109-est licenc alapján – szintén technikai módosításokkal – *Hispano Aviación HA-1109* ill. *HA-1112* néven gyártották tovább a háború után. Ezek a repülőgépek hadrendben is álltak egészen az 1960-as évek közepéig.⁴⁷

S hogy mi történt a tervezővel és a társasággal? A várakozással ellentétben 1945-ben maga a cég nem szűnt meg, azonban megtiltották számára, hogy repülőgépeket gyártson. A Messerschmitt Rt. így más piacra volt kénytelen lépni: az 1950-es évek közepétől személygépkocsikat gyártott – például a *Messerschmitt KR200*-ast, az ún. *Kabinenroller*-t. A vállalat nem sokkal később visszatérhetett eredeti profiljához, immár a nyugatnémet légierő számára építhetett katonai repülőgépeket – *Lockheed F-104 Starfighter* vadászkat amerikai licenc alapján. A társaság történetének utolsó, 1989-ig tartó fejezete a *Messerschmitt-Bölkow-Blohm GmbH*, ami fúzió révén jött létre 1969-ben.⁴⁸

Maga Willy Messerschmitt saját cégéhez képest valamivel hamarabb, az 1950-es évek közepén kezdett újra élethivatásában tevékenykedni: a spanyol légierő számára tervezett sugárhajtású ok-

Egy izraeli felségjelű Avia S-199-es 1948-ban, az első arab-izraeli háború idején. A típuson jól felismerhetők a Messerschmitt Bf 109-es vonásai

tatógépet, a *Hispano Aviación HA-200*-ast. Hogyan volt erre lehetősége? A háborúbeli szerepének megítélése alapján. Azt állapították meg ugyanis róla 1945 után, hogy nem volt nemzetiszocialista, s háborús bűnös – pusztán „társutas”, aki anyagi hasznot húzott az 1933-tól datált rendszerből. (Mindez nem volt elegendő ahhoz, hogy a tervezéstől eltiltsák). Végezetül elmondhatjuk:

Jegyzetek és hivatkozások

¹ Szabó Sándor (Békés, 1938 – 2016.) műszaki szakember, a technika, különösen a XX. századi haditechnika történetének kiváló ismerője. A vele való beszélgetések alkalmával értékes ismeretekhez juthatott a hétköznapi ember, aminek én is részese lehettem. E cikket az ő emlékének ajánlom.

² SCUTTS, Jerry: A Messerschmitt Bf 109-es története. Debrecen, 2000, Hajja & Fiai Könyvkiadó. 28.o

³ A továbbiakban a vállalat a magyar fordítás szerinti névvel, *Messerschmitt Rt.*-ként szerepel.

⁴ A források Messerschmitt-et – a kortársai megszólításhoz híven – rendszerint „Willy”-ként említik.

⁵ A Versailles-ban 1919. június 28-án aláírt békeszerződés, 198. cikk. Ennek szövege elérhető német nyelven itt: <http://www.documentarchiv.de/wr/vv.html> (Letöltés ideje: 2016. 08. 21.; saját fordítás)

⁶ A Versailles-ban 1919. június 28-án aláírt békeszerződés, 198. cikk és 202. cikk. Ennek szövege elérhető német nyelven itt: <http://www.documentarchiv.de/wr/vv.html> (Letöltés ideje: 2016. 08. 21.)

⁷ PIMLOTT, John (szerk.): A Luftwaffe. A német légierő képes története a II. világháborúban. Debrecen, 1999, Hajja & Fiai Könyvkiadó. 10-11.o.

⁸ Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 9-10.o.

⁹ Mi sem jelzi ezt jobban, hogy ekkor, 1926-ban jött létre számos német légitársaság egyesülésével a *Lufthansa*, mely hamarosan Európa piacvezető vállalatává vált. – PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 13.o.

¹⁰ Az új vállalat neve továbbra is Bajor Repülőgépgyár Rt. maradt, ami az egyesülés beolvadási jellegére utal.

¹¹ SCUTTS 2000, i.m. 10-11.o.

¹² SCUTTS 2000, i.m. 11.o.

¹³ SCUTTS 2000, i.m. 11-13.o.

¹⁴ Vö.: PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 14. ill. 16.o.

¹⁵ Vö.: BLANDFORD, Edmund: Célpont: Anglia. A Luftwaffe szárnyain a II. világháborúban. Debrecen, 1999, Hajja & Fiai Könyvkiadó. 43.o. – A közhiedelemmel ellentétben nemcsak a *birodalmi légügyi biztossá* (miniszterré) kinevezett Hermann Göring-nek volt szerepe a *Luftwaffe* felállításában. Sőt, a gyakorlati tevékenységet a kezdettől fogva inkább a Göring minisztériumába kinevezett államtitkár, Erhard Milch – a *Luft-hansa* korábbi igazgatója –, és Ernst Udet, az I. világháború

Messerschmitt teljesen apolitikus személyiség volt, akit életében szinte csakis egy dolog érdekelt – a repülés, és annak haladása. A repülés történetének legfontosabb „úttörői” közé sorolható tervező 1978-ban halt meg – végakarataiban is a tudományt szolgálva.⁴⁹

második legeredményesebb német vadászpilótája látta el. Milch kötötte például a szerződéseket a német repülőgépgyártó vállalatokkal – 1935 szeptemberéig kb. 4000 repülőgép legyártására. Vö.: HOYT, Edwin P.: Göring és a Luftwaffe. Pécs, 1994, Victoria Kiadó. 58. ill. 63.o.; BLANDFORD 1999, i.m. 43.o.

¹⁶ SCUTTS 2000, i.m. 12-13.o. – A kivitelezés nehézségét hangsúlyozandó, jegyezzük meg, melyek voltak a „szerződési feltételek”. A pályázat tárgyát képező együléses vadászgépnek 6000 méteren 400 km/h maximális sebességet kellett elérnie, 10 000 méteres szolgálati magassággal, másfél órás repülési időtartammal és legalább két géppuskával vagy egyetlen gépágyúval kellett rendelkeznie – ráadásul még az éjszakai bevetésre is alkalmasnak kellett lennie. Az egyfedélű tulajdonság, az alsószárny és behúzható futómű szintén – már-már evidens – követelménynek számított. – Uo.

¹⁷ PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 16.o.

¹⁸ Ugyanakkor a vállalatok ügyvezetői jól gondolhatták, ha azal számoltak, hogy az állami ráfordítás összege nőni fog. Ez így is volt, az RLM-nek 1934-ben pl. már 78 millió birodalmi márka jutott a költségvetésből, ami a következő évre majdnem megnégyszereződött. Vö.: HOYT, 1994, i.m. 60.o.

¹⁹ Megjegyzendő, ekkorra a *Luftwaffe* már hivatalosan is létezett Adolf Hitler 1935. március 1-jei bejelentése nyomán. SCUTTS 2000, i.m. 12-15.o.; CHANT, Chris: A második világháború repülőgépei. Budapest, 2000, Gabo Könyvkiadó. 174.o.

²⁰ PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 24.o.

²¹ SCUTTS 2000, i.m. 16.o.

²² Vö.: CHANT, 1994, i.m. 221-222.o.

²³ Ennek hadtörténeti jelentősége is van. A társaság harci repülőgépei ezután már „Me” típusjellel lettek ellátva (például Messerschmitt Me 210), a korábbi, Bajor Repülőgépgyárra utaló „Bf” helyett. Utóbbi csak az 1938 előtt tervezett repülőgépek – így a 109-es vadászgép, vagy a Bf 110-es nehézvadász – típusjelként maradt meg. Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 19.o.

²⁴ Vö.: PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 21-33.o.

²⁵ HOYT, 1994, i.m. 91.o. Szót érdemel, hogy Göring a háború előtt és kezdetén igencsak ellentmondásosan nyilatkozott baráti körökben. Nem sokkal Csehszlovákia 1938-1939-es elletetelénél előtt – amikor egyébként még sem a *Wehrmacht*, sem a *Luftwaffe* nem volt rendesen felkészülve a háborúra – még a háború szükségletességéről, később a háború legko-

rábbi 1944-es kirobbantásáról beszélt. A sikeres lengyel hadjárat őt magát is megdöbbenet, ezután viszont már szívesen hangoztatta légierijének legyőzhetetlenségét. Vö.: HOYT, 1994, i.m. 84. ill. 90-100.o.

²⁶ CHANT, 1994, i.m. 222.o.; SCUTTS 2000, i.m. 22-23.o.

²⁷ Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 59.o.

²⁸ Vö.: ILLÉS Andrea - KARÁDI Ilona (szerk.): A második világháború krónikája. Budapest, 1999, Magyar Könyvklub. 67.o.; PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 63.o.

²⁹ Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 63.o.

³⁰ PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 62.o.

³¹ Vö.: CHANT, 1994, i.m. 8-9.o.; Kiss Gábor Ferenc (szerk.): Kézikönyv a 2. világháború hadtörténetéhez. Szeged, 2014, Belvedere Meridionale. 73.o. Bár igaz, hogy a németek nem tudták kivívni Anglia felett a légi fölényt, azonban a partraszállás megkísérlését nem ez hiúsította meg! Egyetérték azon állásponttal, miszerint a La Manche csatorna felett már 1940 nyarának végére olyan ellenőrzéssel bírt a *Luftwaffe*, hogy biztosíthatta volna a szárazföldi erők áthajózását a Brit-szigetek legdélebbi pontjaira – lévén hogy a Királyi Haditengerészet ütőképes hadihajóinak jó részét a német repülő és tengeralattjárók fenyegetése miatt már rég elvonták a térségből, a RAF pedig ekkor komoly nyomás alatt állt, így kétséges, hogy megakadályozhatta volna a német csapatok áthajózását. Az „*Oroszlánfőke*” hadművelet elhalasztásának más okai voltak. Vö.: BLANDFORD 1999, i.m. 229-230.o.

³² A történelem egyik, ha nem a legnagyobb példányszámban gyártott vadásziparrepülőgépe lett a Bf 109-es, amelyből egyes becslések szerint 34 000 db készült 1945-ig! Vö.: KISS, 2014, i.m. 173.o. Érdekes, hogy 1942 végétől a „G” verzióból kb. 1000 darabot Magyarországon gyártottak a Magyar Waggon- és Gépgyár Rt. győri üzemében. Szintén ettől az évtől gyártotta a Dunai Repülőgépgyár Rt. – az 1941. június 26-án a Messerschmitt A.G.-vel megkötött licencszerződés alapján – a Messerschmitt Me 210-es kétfoldos nehézsúlyú vadászt. Mindennek hátterében a Berlinben 1941. június 6-án megkötött magyar-német repülőipari egyezmény állt. Vö.: CHANT, 1994, i.m. 225.o.; KOVÁTS Lajos: A Magyar Repülőgépszerelvénygyár Rt. története 1941-1950. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00026/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_26_153.pdf (Letöltés ideje: 2016. 09. 07.); OZSVÁTH Sándor: A Messerschmitt Me 210-es többfeladatú harci repülőgép magyarországi gyártása és fejlesztése, valamint a programhoz köthető gazdasági-ipari fejlődés bemutatása. http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2014_cikkekek/2014-2-24-0133_Ozsvath_Sandor.pdf (Letöltés ideje: 2016. 09. 07.)

³³ WISSMANN, Gerhard: A repülés története. Ikarosztól napjainkig. Budapest, 1964, Táncsics Könyvkiadó. 485. o.

³⁴ GALLAND, Adolf – SCHMID, Josef: A Luftwaffe legnagyobb hibái a német vadászrepülő szemponjtól. In: ISBY, C. David

(szerk.): A Luftwaffe vadászlégiereje. Ahogy a vadászpilóták látták. Debrecen, 1999, Hajja & Fiai Könyvkiadó. 228.o.

³⁵ ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 252.o.

³⁶ Nem az Me 262-es volt az első sugárhajtóművel rendelkező repülőgép, ebbéli elsőséget „csak” a valaha hadrendbe állított, s be is vetett vadásziparrepülőgépek között vívta ki magának. Négy nappal a háború kitörése előtt ugyanis már sikeres próbarepülést végzett a Heinkel He 178-as modell, s e téren előzte meg az Me 262-est a Heinkel He 280-as is, mely az első sugárhajtóműves katonai repülőgép „címet” viseli. Megjegyzendő, a sugárhajtás alapelvein nyugvó találmányát már 1930-ban szabadalmaztató Frank Whittle révén az angolok is élen jártak e technikai „versenyben”, bár az ő első ilyen meghajtású repülőgépük – a Gloster E.28/39-es – csak 1941-ban szállt fel. (Az első amerikai, a Bell P-59-es „*Légi üstökös*” pedig 1942 októberében). Vö.: GRANT, R. G.: A repülés évszázada. Budapest, 2003, Magyar Könyvklub. 185. ill. 271.o.; CHANT, 1994, i.m. 38.o.

³⁷ Vö.: GALLAND, Adolf – SCHMID, Josef: A Luftwaffe legnagyobb hibái a német vadászrepülő szemponjtól. In: ISBY, David C. (szerk.): A Luftwaffe vadászlégiereje. Ahogy a vadászpilóták látták. Debrecen, 1999, Hajja & Fiai Könyvkiadó. 228.o.

³⁸ CHANT, 1994, i.m. 230.o.; PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 166.o.

³⁹ Vö.: PIMLOTT (szerk.) 1999, i.m. 74-75. ill. 133.o.

⁴⁰ SCUTTS 2000, i.m. 142. ill. 148.o.

⁴¹ Vö.: BERNÁD Dénes – MUJZER Péter: Horrido. Légicsaták a Keleti Fronton. Budapest, 1992, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. 14., 27-28.o., 62. ill. 89.o.; SCUTTS 2000, i.m. 192.o.

⁴² Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 79-80.o.; CHANT, 1994, i.m. 223-225.o.

⁴³ Mi sem támasztja ezt alá jobban, hogy a Bf 109-es még 1945. május 8-án is aratott légi győzelmet! Utolsóként egy szovjet vadászgép esett áldozatul Erich Hartmann őrnagynak, a II. világháború legsikeresebb ászpilótájának. ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 396.o.

⁴⁴ SCUTTS 2000, i.m. 120-121.o.

⁴⁵ SCUTTS 2000, i.m. 193.o.

⁴⁶ SCUTTS 2000, i.m. 193-195.o.

⁴⁷ Érdekes, hogy a Guy Hamilton rendezte, 1969-ben bemutatott *Angliai csata* c. film forgatásához a stáb 27. hadrendből kivont spanyol „*Bf 109*”-est is vásárolt. Vö.: SCUTTS 2000, i.m. 195-199.o.

⁴⁸ A Messerschmitt-sztori (dokumentumfilm). Online elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=A8e9qsQEWDm>

⁴⁹ A Messerschmitt-sztori (dokumentumfilm). Online elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=A8e9qsQEWDm>

Az új magyar büntető törvénykönyv megalkotása

Írta: DR. MIREISZ TÍMEA

Magyarországon 2012. július 13-án lépett hatályba az 1978-ban elfogadott, és azóta több, mint 1600 helyen (több, mint száz alkalommal) módosított büntető törvénykönyvet felváltó új Btk.¹ A rendszerváltozást követően megváltozott életviszonyok és a megjelenő új bűnelkövetési formák egyre inkább szükségessé tették egy új büntető törvénykönyv megalkotását, amely a kormányváltások, eltérő büntetőpolitikai megfontolások, az eltérő összetételű kodifikációs bizottságok és a túlságosan széleskörű, több szintű véleménynyilvánítási rendszer következtében mintegy másfél évtizedig húzódott.

Az új kódex megalkotása során éppen ezért a jogalkotó (a KIM 15 fős bizottsága) nemcsak másfél éves előkészítő tevékenységére, hanem a másfél évtizedes kodifikációs előkészületek eredményeire is építhetett. Akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kódex előkészítése már másfél évtizeddel a megalkotása előtt megkezdődött, a korábbi javaslatok jelentős része az elfogadott kódexben is visszaköszön.² Ez teszi indokolttá röviden áttekinteni a kódex tervezetének és az egyeztetések, végső javaslatok vizsgálata mellett a kodifikációs bizottságok másfél évtizedének a kódex megalkotása szempontjából jelentős állomásait, az egyes javaslatokat, és megalkotásuk indokait, az éppen aktuális büntetőpolitika tükrében.

Az új Btk. előkészítése, kodifikációs kísérletek

A negyedik büntető törvénykönyvünk elhúzódó születésénél közel másfél évtizeden keresztül legalább négy különböző összetételű bizottság,³ legalább négyszer kezdte előlről az éppen aktuális büntetőpolitikának megfelelő tervezet kidolgozását, amelynek egy jelentős része habár tervezetnél magasabb szintre nem lépett, ugyanakkor számos büntetőpolitikai elképzelés már a korábbi Btk. majd az új Btk. részévé is vált.

Az első kodifikációs bizottság 2001. március 14-én kezdte meg munkáját, míg 2010-ben indultak meg ismét a kodifikációs törekvések, amelyek egy új kódex megalkotását tűzték ki célul, és igen rövid időn belül az új tervezet az előkészítés magasabb fokára lépett. A kódex ötödik, végleges szövegszerű javaslatát előkészítő és előzetesen megvitató bizottság rövid idő alatt, 2012 márciusára bocsátotta társadalmi egyeztetésre a kódex tervezetét. Ezen tervezetek csak többé-kevésbé hozzáférhetőek a nyilvánosság számára, jóllehet a főbb vitapontok és kérdéskörök, illetve kriminálpolitikai irányok, (politikai váltások) nyomon követhetőek az egyes Btk. módosításokon keresztül is az alábbiak szerint.

Az 1978. évi IV. törvény az 1979-es hatálybalépése óta hatályának több mint 30 éve alatt jelentősen deformálódott és el is avult.⁴ Deformálódott, hiszen a rendszerváltástól kezdve nyolc kormány váltotta egymást, mindegyik saját büntetőpolitikai elképzelésekkel és programmal. Emellett a régi Btk. már nem tudta követni az állami, társadalmi, gazdasági rendben bekövetkező változásokat, melyek a törvény eredeti rendszerét és felépítését jelentősen átformálták (például a gazdasági bűncselekmények fejezetét). A jogalkotó célja tehát egyrészesen a belső koherencia hiányának megszüntetése, és az elavultságból és következtelenségekből fakadó problémák megoldása mellett egyes általános részi fogalmak korszerűsítése is érintette. Hosszas viták folytak a társadalomra veszélyesség fenntarthatóságáról, a bűncselekmény-fogalom, vagy a büntethetőségi akadályok korszerűnek tartott felfogásáról.⁵ Közvetlen jogalkotási kényszer nem volt, azonban a Btk.-ban felszaporodó különös részi tényállások, minősített és privilegizált esetek, speciális alanyok, az ezekhez rendelt gyakran inkoherens büntetési tételek lehetetlenné tették a problémák novelláris módosítással való megoldását, amellet azt a veszélyt is magukban hordták, hogy a korszerűtlen, inkoherens törvény kijátszhatóvá válik.

Mindezt azonban csak úgy lehetett eredményesen véghezvinni, ha a jogalkotó egy egységes szempontrendszeren szűri át a keletkező normákat. Ez az egységes szempontrendszer a büntetőpolitika, amelyet a mindenkorinak kormányzatnak kell megalkotnia, vagy legalábbis a jogalkotó számára azonosíthatóvá tennie.

A büntetőjogászokban 1998-ban már megfogalmazódott egy új általános és különös részi Btk. megalkotása. Az új Btk. megalapozásaként 1998-ban készült miniszteri anyagok és az 1998. évi LXXXVII. törvény általános indokolása egyaránt a Btk. szigorítását szorgalmazta: célul tűzte ki a büntetési rendszer világosabb elhatárolását (trichotómia - dichotómia), és a legsúlyosabb cselekmények tekintetében felvetette a társadalomtól való izolálás lehetőségét. Az 1998-as büntetőpolitika azonban nem a büntetőjog egészének szigorítását tűzte ki célul: az ugyanis a kisebb vétségek elkövetőivel szemben szükségtelen lenne és csupán a nagyobb kriminalitást alapozná meg, emellett ellenkezne a társadalom értékítéletével, márpedig a büntetőjognak megfelelően ki kell fejeznie a társadalomnak a bűncselekménnyel szembeni ellenérzését. Fő célkitűzése a szervezett, erőszakos bűnözés elleni fellépés (vagyonelkobzás új szabályozásával), a gazdasági és a közélet tisztaságát sértő deliktumok, a gyermek- és fiatalok sérelmére elkövetett magatartások tettesei elleni szigorú fellépés.⁶ A büntetőpolitika egyik legtöbbet kritizált újítása a középértékűről szóló rendelkezés volt.⁷ A rendelkezés megszületése arra vezethető vissza, hogy (mint általában véve mindig) a jogalkotó mennyiségi szigor alkalmazásában látta megvalósulni a társadalom igazság és biztonságérzetét. A szigorítás azonban nem érte el célját, mert a bírói mérlegelés következtében enyhültek az ítéletek. A szigorítás tehát a büntetéskiszabási gyakorlatra ható szabályokban valósult meg.⁸

A 2003-as módosítást a korábbi büntetőpolitikával való éles szembefordulás jellemzi. Két nagy büntetőpolitikai irány különböztethető meg benne: az egyik büntetőpolitikát a tényleges (végrehajtható) szabadságvesztés- büntetéstől való elfordulás jellemzi; a bíróságok szankcióalkalmazási gyakorlatában elsősorban a pénzbüntetés, továbbá

a feltételes szankciók (büntetés-végrehajtás próba-időre történő felfüggesztése, próbára bocsátás), a szabadságelvonás nélküli munka-büntetések, de ezeket is megelőzően a különböző diverziós megoldások, a tettes és áldozat közötti kiegyezés, a jóvátételi megoldások érvényesülnek, és a szabadságvesztés valóban csak ultima ratio-ként kerül alkalmazásra. A kriminálpolitika másik irányzata a büntetőjogi fenyegetettség kiterjesztésében, és a büntetőjogi represszió szigorának a fokozásában látja a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés biztosítékát. Ennek indoka a szervezett bűnözés növekvő térhódítására, a kiemelkedő súlyú, a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető bűncselekmények elszaporodására.⁹ A 2003-as módosítás szabályai között az Európa Tanács büntetőpolitikai ajánlásaira is hivatkozik, de figyelemmel volt az ENSZ, Európai Unió büntetőpolitikai ajánlásaira is.

Elítélte továbbá azt a felfogást, amely a büntetések szigorításától várja a bűnözés hatékonyabb visszaszorítását, és elvetette a középértékű alkalmazását, ugyanakkor a kábítószer-bűnözés elleni zero toleranciára és a sértett érdekeinek előtérbe helyezésére irányult. A 2003-as büntetőpolitika legfőbb célja volt mindezek mellett, hogy végrehajtható szabadságvesztés büntetés csak akkor kerüljön kiszabásra, ha a büntetési célok hatékony elérésére más mód nincsen.

A 2006-os koncepció lényegét a büntetőjog ultima ratio jellegében foglalhatjuk össze (kiegészítő jelleggel kerüljön alkalmazásra, csak a legsúlyosabb esetekben és csak akkor, ha az a társadalom védelméhez feltétlenül szükséges). A koncepció emellett folytatja a 2003-as koncepció felfogását, mely szerint a szigorú szankcionálás kontraproduktív következményekkel jár, a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés alkalmazását annak káros hatása miatt kerülni kell, a büntetési rendszerbe be kell vezetni új, szabadélvonással nem járó szankciófajtákat, biztosítani kell a mediációhoz és az áldozat kártalanításához való jogot. Deklarálja a büntető jogelveket, köztük a bagatell bűncselekményekről is rendelkezik. A bűncselekmény fogalmi elemeinek a modernizálását is célul tűzte ki, amely később az új Btk.-ban valósul

meg. „Új” terminológiát vezet be a büntetőjogi felelősség leírására, a próbálkozások után azonban célszerűnek tűnt visszatérni a Csemegi-kódex által bevezetett fordulathoz, amely a materiálisan jogellenes magatartást „büntetendő cselekménynek” hívta. A koncepció törekedett a fő-és mellékbüntetések, illetve intézkedések közötti átjárhatóság lehetővé tétele (több mellékbüntetés egymás melletti kiszabása, intézkedés önálló, büntetés melletti alkalmazásának lehetősége). A próbára bocsátást büntetési nemként határozza meg.

A 2007-es tervezetben központi szerepet kap a büntetőjogi jogkövetkezmények megreformálása, hiszen a büntetőjog elsődlegesen a büntetőjogi szankciók érvényesítésével valósítja meg a büntetőpolitika célkitűzéseit.¹⁰ Abból indul ki, hogy a szankciórendszer felépítését az határozza meg, miszerint milyen feladatot, programot kell a szankciórendszernek betöltenie. A tervezet három ilyen célt fogalmazott meg: speciál- és generálprevenció, tetтарыыos büntetés, jóvátételre ösztönzés. A tervezet legfőbb változtatásai: megszünteti a fő-és mellékbüntetések közötti különbségtételt, új eleme a részben felfüggesztett szabadságvesztés (melyet azonban nem a rövid tartamú szabadságvesztésként kívántak alkalmazni, azzal nem keverendő össze), az életfogytig tartó szabadságvesztés terminológiáját visszavezeti a Csemegi-kódexben használt élethosszig tartó szabadságvesztésre, ennél jelentősebb azonban, hogy eltörli a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést és kötelezővé teszi a feltételes szabadságra bocsátásról való döntést (legkorábbi időpontja 20 év). A nemzetközi hatásra szigorítja a közérdekű munka kiszabhatóságát és szélesíti a pénzbüntetés alkalmazhatóságát. A korábbi tervezet terminológiai újításait is átveszi a bűncselekmény fogalom vonatkozásában, formális- bűncselekmény fogalmat alkalmaz az 1950. évi II. Bt-t megelőző időre visszatérve.¹¹

A három csapás törvénye – szükséges szigorítás vagy a büntetőjogi popularizmus térhódítása Magyarországon?!

A következő, új Btk. megalkotása szempontjából jelentős módosítás 2010. július 23. napján érte a Btk.-t, amikor a hatályba lépett novella¹² egyrészt visszaállította az 1999-2003 között hatályban volt középértékes büntetés szabályát, másrészt 2-4. §-ában a törvény bevezeti az Amerikai Egyesült Államok és Szlovákia példájára a köznyelvben csak „három csapásnak” nevezett jogintézményt. A Btk. ilyen módon való szigorításának büntetőpolitikai indokát a jogalkotó a bűnözés számának konstans növekedésében, a korábbi enyhe rendelkezések kudarcában és a gyakori bűnismétlésben látta.¹³ Legfőképpen azonban a büntetőpolitika abban annak a társadalmi elvárásnak a megvalósítását tűzte ki célul, amely szerint a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői a társadalomtól véglegesen elszigetelhetőek legyenek.

Ezek a szabályok egyrészt a bűnhalmazat esetén kiszabandó büntetés mértékére, másrészt a különös és többszörös visszaesőkre, végül az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben kiszabható büntetés vonatkozásában érintették a Btk.-t. Még azonban ha elgondolásában támogatni lehetne is a Btk. szigorítását, az azonban az át nem gondolt, inkoherens szabályozás révén számos értelmezési és alkotmányjogi problémát okozott, melyeket az alábbiakban ismertetek.

Az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó szigorítások, így az alanyi kör fogalmának deklarálása illetve a súlyosabb büntetés igénye már egy 2009-es módosítással a Btk.-ba került. A magyar jogban a bűnismétlő elkövetői csoporttal szembeni szigorúbb szankcionálásnak, valamint a három elkövetést követő kötelezően alkalmazandó szabadságelvonásnak azonban vannak jogtörténeti előzményei, így a dologházi törvény¹⁴ a bűnismétlőkre is súlyosabb szabályokat vezetett be. A három csapást bevezető törvényben lényegében az erőszakos többszörös visszaesés alapjául szolgáló bűncselekmény büntetési tételének felső határát emelték kétszeresére. Amennyiben ez a kétszeresre emelt felső határ meghaladja a 20 évet, vagy a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, úgy kötelezővé vált az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása.¹⁵ A három csa-

pásnak a Btk. halmazati büntetéskiszabására vonatkozó módosítása értelmében: ha a bűnhalmazatban álló cselekmények közül legalább három személy elleni erőszakos bűncselekmény, akkor a leg súlyosabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha az így felemelt felső határ a 20 évet meghaladja, illetve ha a halmazatban álló bűncselekmények valamelyike életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, ugyancsak kötelező az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása.¹⁶

A fenti rendelkezésekkel kapcsolatos legfontosabb értelmezési és alkotmányos problémák az alábbiak. Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés került a szankciórendszer súlyosabbik végére, mely az Alaptörvény is szabályoz,¹⁷ alkotmányos védelmet biztosítva ezáltal a jogintézménynek, illetve garantálva azt, hogy valóban csak végső eszközként (szándékos erőszakos bűncselekmény elkövetőjével szemben lehessen kiszabni).

A leg súlyosabb alkotmányos probléma azonban nem pusztán az, hogy a jogalkotó lehetővé tette a büntetés meghatározott idejének letöltését követően (min. 25 – max. 40 év múlva) a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a kizárását, hanem az, hogy a rendelkezéssel egyúttal egyes esetekben teljesen kizárta a bírói mérlegelés lehetőségét, azaz automatikusan ki kell szabnia a bírónak a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést, és nincs lehetősége figyelembe venni az elkövető és a cselekmény társadalomra veszélyességét, az enyhítő és súlyosító körülményeket, kísérlet vagy bűnsegély esetén a kétszeres leszállítás lehetőségét. Azaz nem csak a büntetési nem megválasztása tekintetében vonja el a bíróság kompetenciáját a jogalkotó, hanem a büntetés kiszabható mértéke tekintetében is.¹⁸ Általánosan kijelenthető, hogy ez a rendelkezés ilyen formában sérti a jogbiztonságot, a törvény előtti egyenlőséget, a büntetések arányosságának elvét, és a bírói függetlenséget is.¹⁹

A három csapás fent említett halmazati büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezése emellett olyan súlyos problémát is felvet, hogy miként tudják egyesíteni a büntető hatóságok az ügyeket ahhoz,

hogy ténylegesen egy eljárásban legyenek elbírálv. Amennyiben ugyanis a büntető hatóságok nem szereznek tudomást valamely folyamatban lévő eljárásról, akkor az egyes bűncselekményekért külön-külön fogják felelősségre vonni az elkövetőt, és nem feltétlenül fog érvényesülni a szigorítás, hanem az általános szabályok szerint össz-büntetésbe foglalhatják az egyes büntetéseket, amely révén kedvezményként a büntetés egy része is elengedésre kerülhet. Ha tehát az eljáró büntető hatóságok számára nem válik ismertté valamennyi eljárás, vagy az eljárásokat nem egyesítik, akkor fenn állhat a veszélye annak, hogy a három csapás szigorítása figyelmen kívül maradhat. További kérdést vet fel az, hogy amennyiben a három bűncselekmény közül kettőt a Btk. módosítás bevezetése előtt követtek el, akkor vajon melyik Btk. időpontot tekintendő irányadónak - figyelembe lehet-e venni a Btk. előtti enyhébb szabályokat, vagy a szigorúbb szabályok lesznek irányadók?

Mindezek mellett koránt sem elhanyagolhatóak azok a problémák, amelyeket az inkohérens szabályozás a törvény előtti egyenlőség és a tetartányos büntetés kapcsán az egyes esetekben eredményezett. A bevezetett szabályok ugyanis nem tesznek különbséget aközött, hogy a bűncselekményeket egy időben, vagy időben egymástól elkülönülten követték-e el, azaz három különböző bűnelkövetési alkalom miatt történik felelősségre vonás, vagy az elkövető egy alkalommal elkövetett több bűncselekménye képezi majd a vád tárgyát, azaz a szabályozás nem teszi lehetővé az alaki és az anyagi halmazat közötti különbségtételt. (Holott az elkövetőnek egy vagy több cselekményével elkövetett bűncselekménye sem minősül bűnhalmazatnak, ld. törvényi egység keretében értékeli a dogmatika például a folytatólagos cselekmény, az összetett bűncselekmény, az összefoglalt bűncselekmény, az alapeseti üzletszerűség esetét is). Ekként a bírónak sincs lehetősége eltérő büntetés kiszabására, másrészt a megfogalmazott jogpolitikai céllal ellentétben akár első bűnelkövetőt is sújthat a szigorúbb büntetés. Érdekes helyzetet teremt azonban az is, hogy a például a több emberen elkövetett emberölés esetén (amely törvényi egység, nem pedig halmazat) - az életfogytig tartó szabadságvesztés

kiszabása nem kötelező, az bírói mérlegelés körébe tartozhat. Ugyanezen példa alapján szemléltethetőek a stádiumtani eltérésekből adódó aránytalanságok is. Amennyiben az elkövető szándéka három ember megölésére irányul, de cselekménye ténylegesen csak egynél válik befejezetté, míg a másik kettő vonatkozásában kísérleti stádiumban marad, úgy a bíróság több emberen elkövetett emberölés kísérletét fogja csak megállapítani, így nem alkalmazhatóak a három csapás rendelkezései. A Btk. módosításának ilyen lényeges alkotmányos és jogértelmezési problémákat felvető szabályai ugyancsak felvetették az új Btk. megalkotásának szükségességét és a magyar jogtól idegen három csapás szabályainak az újragondolását.

Az új Btk. megalkotása

Az új Btk. megalkotását a fent elmondottak fényében a várakozás mellett egyfajta félelem is övezte, hogy a “megújulás szándékát érvényesítő jogalkotói lendület és lelkesedés a hagyomány rovására valósul meg”, bizva abban, hogy a szűk jogalkotói kör a szimbolikus büntetőjognak nem ad teret az új Btk-ban és a büntető politikában érvényesíteni kívánt szigor megfelelő keretek között fogja realizálni. Kodifikációs kényszerhelyzet továbbra sem volt, azonban a kódex szerkezeti áttekinthetősége és az archaikus fordulatok illetve tényállások kiselejtezése mindenképpen időszerű volt. A jogpolitikai célkitűzések között azonban továbbra is a szigor, mint a Btk.-val szembeni elvárás szerepelt első helyen, mely azonban nem feltétlenül jelentett tételhatár-emelést, sokkal inkább a tetтарыыos büntetés következetes alkalmazását. További követelmény volt a jogalkotó és a jogszolgáltató közötti kompetencia-megosztás megőrzése (visszaállítás) a bíró egyéniesítő, mérlegelésen alapuló döntési szabadsága révén. Az utóbbi évek joggyakorlata is irányt mutatott a jogalkotó számára abban a tekintetben, hogy melyek azok a területek, amelyek a meglévő szabályok módosítását kívánják, melyek azok a bűnelkövetői csoportok, akik ellen határozottabb fellépésre van szükség, illetve melyek azok a sértetti csoportok, akiknek a védelmét a Btk. a megszülető ítéletek tükrében már nem tudta megfelelően biztosítani. (Ez alapján vezette

be az idős koruk vagy fogyatékoságuk miatt fokozottan sérülékeny személyek hatékonyabb büntetőjogi védelmét szolgáló szigorításokat az új Btk.).

Az új Btk. azonban nem oldott meg számos, hosszabb ideje zajló és alapvető dogmatikai kérdésekről szóló vitát, megkerülte vagy figyelmen kívül hagyta őket, az ellentmondások nagy részét továbbra sem oldva meg.²⁰ A jogalkotó a korábbi tervezetek törekvése ellenére is fenntartotta a bűncselekmény fogalmát a társadalomra veszélyesség kritériumaival, némiképp modernizálva magát a megfogalmazást, lehetővé téve azonban továbbra is az ítélőbírónak, hogy az általánosnak az egyedire alkalmazása során figyelemmel lehessen a cselekmény társadalomra veszélyességére, és annak hiányában, mint a bűncselekmény fogalmi ismérveivel nem rendelkező cselekmény elkövetését, kimondja a büntetendő cselekmény elkövetésének hiányát. A kódex továbbá elszalasztotta azt a lehetőséget, hogy a Btk. és a Szabst. egységes elvi alapokon nyugvó unióját ismételten megteremtse. A két törvény különállása az utóbbi időben inkább formálissá vált, az új Btk. bevezetését megelőző évben vezették be az új Szabálysértési törvényt is, ugyanakkor a Btk. és a Szabst. közötti szerkezeti elhatárolás egységes alapja hiányzik, az intézmények gyakran átjárhatóak, a Btk. fogalmi rendszerének nagy része irányadó a Szabst.-re is. Az új Btk. pusztán pár tényállást illetve kifogásolható módon az elzárást, mint korábbi rendészeti szankciót emelte át a Btk.-ba, míg a korábban csak a Btk.-ban alkalmazható intézkedés, a közérdekű munka a szabálysértések esetén is alkalmazható lett. Az elzárás Btk.-ba emelésével azt a paradox helyzetet hozta létre a jogalkotó, hogy főszabályként a szankciórendszer legalján és legtetajén is a szabadságelvonás szerepel. A trichotómia mellőzése melletti állásfoglalás ily módon, tekintettel arra, hogy csak formális különállásról beszélhetünk, továbbra sem tisztázza és nem támasztja alá a jogágak közötti elkülönítést.²¹

Örvendetes, ám csak részlegesen kidolgozott szabályt alkotott a jogalkotó, amikor a törvényben nem szabályozott büntethetőséget kizáró okok kategóriájából beemelte az új Btk.-ba a jog-

szabály engedélyét.²² Ezzel a törvényben nem szabályozott büntethetőséget kizáró okok köre szűkölt, azonban tételes kodifikálásuk indokolt lett volna a jogalkalmazói értelmezés, az analógia terhodításának elkerülése és a jogbiztonság érvényre juttatása érdekében. (Ide tartoznak például: sértett beleegyezése, megengedett kockázatvállalás, hivatásbeli kötelezettség teljesítése vagy a házi fegyelmi jogkör). Ezen okok közé főként olyan természetjogi okok tartoznak, melyekre azonban tételes jog rendelkezéseivel szemben nem lehet hivatkozni még azok ésszerűsége vagy erkölcsi megalapozottsága esetén sem, ezért a pontos határok kidolgozása törvényi szinten is öröndetes lett volna, normatív tartalom hiányában azonban egyelőre a jogértelmezés akár igen eltérő végleteibe kapaszkodhatunk csupán. A jogalkotó ugyanakkor a tevékeny megbánást továbbra is a büntethetőséget megszüntető okok között hagyta, holott az nem szünteti meg a büntethetőséget, csak korlátlan enyhítést tesz lehetővé.

A továbbiakban a Btk. legjelentősebb módosításait, újításait kívánom bemutatni, kitekintve röviden a joggyakorlatra is. Az első ilyen módosítás a bűnözés "fiatalodása miatt", valamint a közelmúltban történt brutális, fiatalok által elkövetett bűncselekmények miatt a büntethetőség alsó korhatárának a leszállítása egyes bűncselekmények elkövetése esetén. Az új Btk. megfogalmazása szerint: "Az alsó büntethetőségi korhatár főszabályként a 14. életév betöltése, míg kivételesen az ott megjelölt bűncselekmények elkövetése esetében a 12. életév betöltése." illetve fiataloknak azt a személyt kell tekinteni, aki a bűncselekmény elkövetésekor 12. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem. Ez a rendelkezés tévesen a fiatalokra vonatkozó szabályozást a gyermekkorúakra vonatkozó szabályokra kívánja építeni, holott a fiatalokra vonatkozó szabályozás a felnőttekre irányadó általános szabályokhoz kell viszonyítani (lex specialis). A büntetőjogi felelősségi szabályozás ugyanis nem épülhet a büntetőjogi felelősség (büntethetőséghez szükséges életkor) hiányára. A gyermekkor felső és a fiatalok alsó korhatárát az új Btk. tehát ellentmondásosan, nem világosan 14. illetve 12. életévben határozta meg. Egyes nézetek

szerint²³ a jogalkotó nem a fiatalok fogalmát kívánta újraalkotni, hanem a gyermekkor mint büntethetőséget kizáró ok érvényesülési köre alól akart kivételt tenni annyiban, hogy a törvényi vélelmet szűk körben megdönthetővé tette.

A jogalkotó emellett korlátozást vezetett be a bűncselekmények elkövetési körét illetően, három bűncselekmény alap-és minősített esetének (emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, rablás), illetve sajátos módon két erőszakos bűncselekmény esetén csak a minősített esetének a megvalósítása esetére (testi sértés és kifosztás) terjeszti ki. Az így kiragadott öt bűncselekmény 12-14. év közötti elkövetőjének emellett rendelkeznie kellett a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges belátással. Ennek a vizsgálata is számos problémát vet fel. A belátási képesség nem keverendő össze a beszámítási képességgel, az előbbi fogalma ugyanis a jogtörténeti előzményből ismert értelmi, erkölcsi fejlettségnek feleltethető meg, a következők felismeréséhez szükséges képességet jelent, nem pedig az akaratot vagy annak hiányát. Annak megállapítása tehát jogkérdés és nem szakkérdés lesz, tehát a bíró döntésén fog múlni annak megléte vagy hiánya, még akkor is, ha esetlegesen szakértő igénybe vétele lehetséges. Másrészt a belátási képesség hiányának megállapítása esetén mi lesz a megszüntetés jogcíme? Kóros elmeállapot, gyermekkor, büntethetőséget kizáró egyéb ok sem lehet, helyett a megfelelő jogcím nagy valószínűséggel a belátási képességet kizáró életkor lenne.²⁴ Végül a büntethetőség esetén is csak intézkedés alkalmazása lehetséges. Ez pedig végső soron visszavezet ahhoz, hogy a szigorítás bevezetése előtt is, bár az elkövetett bűncselekmény miatt büntethetőségi akadály miatt nem lehetett elítélni az elkövetőt, ugyanakkor a 12-14. életév közötti elkövető ilyenkor is intézkedés hatálya alá keült, ha nem is a büntető hatóságok, de a gyámhatóság intézkedése folytán. Összességében tehát vitatható az, hogy a törvény ezen rendelkezése ténylegesen jelent,²⁵ illetve jelenteni fog-e bármilyen újdonságot a korábbi szabályokhoz képest, vagy az új megfogalmazás nem egyéb, mint porhintés.²⁶

Ugyancsak sokat vitatott témaköre a magyar büntetőjognak a már Szent István törvénykönyvében is megtalálható jogos védelem intézményének szabályozása, melynek újraszabályozását a jogalkotó ugyancsak az elmúlt évek joggyakorlatára és a társadalmi elvárásra hivatkozással látta szükségesnek. Ezekben az ítéletekben ugyancsak olyan életviszonyok jelentek meg, amelyek azt támasztják alá, hogy egyre több a személy és a javaik elleni jogtalan támadás, egyre gyakrabban támadnak meg idős vagy egyedülálló embert a saját lakásában, brutálisan számolnak le velük és fosztják ki őket. A jogos védelem és vele együtt a „megelőző jogos védelem” újraszabályozása már a 2009-es²⁷ Btk. módosítással megkezdődött, majd igen ritka módon az önvédelemnek Alaptörvény V. cikkébe való emelésével alkotmányos alapjoggá vált. Jelen tanulmány keretében csak röviden ismertetni kívánom a jogintézménynek a Btk.-beli²⁸ szabályozásával kapcsolatos esetleges aggályokat. Az Alaptörvény és az új Btk. egyaránt védelemben részesíti azt a társadalmi igényt, hogy a támadóval szemben védekezni lehessen, ha a polgárt az államot képviselő hatóság megvédeni nem képes. Ekkor azonban az állam nem mondhatja ki a védekezés és az okozandó sérelem jogosságát, hanem a természetjog fog a felek között érvényesülni, annak érdekében, hogy a megbomlott erkölcsi rend helyreállhasson. Az erőszak alkalmazása azonban csak kivételesen, jogilag szigorúan rendezett keretek között engedhető meg, hogy a jogtalan támadással szemben önhatalommal védekezni lehessen és erőszakhoz folyamodhasson úgy, hogy az ne váljon jogtalaná.

A Btk. módosítás által bevezetett módosításokat szemlélve a legfontosabb újítás, hogy „más szabály vonatkozik a közvetlen, vagy azzal fenyegető támadás esetére (ez a „hagyományos jogos védelem”), és más a védelmi berendezések (megelőző jogos védelem) újonnan szabályozott esetére. A közvetlen vagy azzal fenyegető támadásnál a büntetlen védekezés – az egységes gyakorlat értelmében – akár élet kioltását is eredményezheti – ha a támadó tette a védekező élete (vagy nemi szabadsága) ellen irányult. Védelmi berendezés (pl. áram)²⁹ telepítésénél soha nincs közvetlen, vagy

azzal fenyegető támadás, csak a támadás lehetősége. Ezért itt a berendezés telepítője – ha életet olt ki – nem hivatkozhat a jogos védelemre, mert a védendő értékek soha nem kerülhetnek azonos szintre.”³⁰ A Btk. módosítás emellett már törvényi szinten is deklarálja a kitérés kötelezettség túlhaladottá válását (a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelve írta elő menekülési kötelezettséget a felmenő, a testvér és a házastárs, a súlyosabb fokban kóros elmeállapotú és; a szemmel láthatóan tudatzavart állapotban levő támadóval szemben).

Az új Btk. által alkotott szabályt közelebbről megvizsgálva azt látjuk, hogy a Btk. rendelkezéseit fenntartva és tovább szélesítve az indokolás szerint (megdönthetetlen) törvényi vélelmet állít fel arra, miszerint vannak olyan esetek, amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányul, és ilyenkor a jogtalan támadás körülményei már megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére.³¹ A korábbi tervezet a most hatályos Btk.-tól eltérően, némiképp értelemzavaró felsorolásokat tartalmazott pl. a feltételek vesszőkkel voltak elválasztva, amit lehet konjunktív vagy akár alternatív feltételként is értelmezni, beemelték a nem nyilvános helyre vagy rendezvényen, illetve bekerített helyre való fegyveres behatolást, melyeket hamar el kellett hagynia a jogalkotónak. A Btk. tervezete, majd a megszületett kódex azonban a megalkotott törvényes védelemmel, bár célja kétség kívül a megalkotott szituációk révén a jogos védelem alkalmazási lehetőségének kiszélesítése volt, mégis általában olyan körülményeket nevesített, amelyeket a bírói gyakorlat eddig is (többnyire) követett, emiatt törvényi szabályozása felesleges lehet, nagyobb problémát jelentett azonban az, miként értékelje a bíróság a feltételezett általános szituációktól eltérő individuális eseteket? Értékelheti-e egyáltalán, azaz lehetősége van-e a szabályozott kereteken túl az ügy összességét, egész folyamatát figyelembe venni, és az alapján megalapozott döntést hozni. Az absztrakt törvényi előírások a cselekménysor összefüggő vizsgálatát egyértelműen kizárták.

Amennyiben viszont ilyen értékelésre „nincs szükség”, az azt jelentené, hogy a jogalkotó mintegy határtalanná tette a védekezésre feljogosított személy cselekvési lehetőségeit, veszélyes módon kiterjesztve azokat, akár a szükséges mérték túllépését is tolerálva.³²

Az új Btk. rendelkezései között nagyrészt a fent kifejtetteknek megfelelően korrigálta a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés rendelkezését, továbbra is fenntartva azt. Az új Btk. a halmazati szabályok között (továbbra is a 81. § (4) bek.) egyértelműen kimondja, hogy a szigorúbb szankció alkalmazására legalább három, különböző időpontokban elkövetett, befejezett, személy elleni erőszakos bűncselekmény együttes elbírálása esetén van lehetőség, illetve lehetővé teszi az Általános rész korlátlan enyhítést engedő szakaszainak alkalmazását. A személy elleni erőszakos bűncselekmények körét is szűk körben csökkenti a jogalkotó (könnyű testi sértés illetve rablás előkészületének vétségét nem tekinti idetartozónak). A törvény tehát elhagyja az alaki halmazatban elkövetett bűncselekményekre, az egyidejűleg megvalósított anyagi halmazatban levő bűncselekményekre, és a három bűncselekmény közül az egy kísérleti stádiumban maradó cselekmény esetére a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező kiszabását. A többi esetre, azaz részesség, illetve a Különös rész korlátlan enyhítést lehetővé tevő szabályainak esetleges fennállása esetén továbbra is kötelezte a bírót tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabására. Ahogy láthatjuk, a jogalkotó a korábbi aggályok egy részét eloszlatta, azonban további, igen jelentős jogállami elveket sértő rendelkezését hagyta meg az inkoherens szabályozásnak, a halmazati büntetés esetén 20 évet meghaladó büntetési tétel mellett továbbra is kötelezte a bírót a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására, továbbra sem érvényesül egyértelműen a cselekmények időbeli elhatárolása (nincs szükség sem két korábban elbírált bűncselekményre, de még csak már folyamatban levő eljárásra sem). Ezek a szabályok ilyen formában ugyanis lehetőséget teremtenek arra, hogy egyes elkövetők ugyanolyan bűncselekmény miatt lénye-

gesen eltérő büntetőjogi fenyegetettséggel nézzenek szembe attól függően, hogy ügyüket egy eljárásban, vagy különböző eljárásokban bírálják-e el, ez pedig önkényes jogalkalmazáshoz, a szubjektív körülmények figyelmen kívül hagyásához, és a szükségesség-arányosság teljes negligációjához vezethet. Mindezekre tekintettel kevésbé csodálkozhatunk azon, hogy a halmazati három csapás alkotmányellenességét a 23/2014 (VII. 15.) AB határozat az új Btk. hatályba lépését követően már nem sokkal kimondta, megsemmisítve a Btk. vonatkozó rendelkezését illetve elrendelte a jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát.

Az új Btk. megalkotásához vezető göröngyös út és a szabályozással felmerülő kérdések ismertetése után, hozzá kell tennünk röviden az új Btk. megalkotásához, hogy természetesen jelen tanulmányban csak a megszületett Btk.-val kapcsolatos főbb aggályok, és nem az egyébként jól szabályozott jogintézmények kerültek kidomborításra. Az új Btk. egyebekben azonban egy letisztult, működőképes kódexnek bizonyult, mely átláthatóságra törekszik, és amely tervezetnek szűk kör által való megalkotása és megvitatása ellenére is nyomon követhetők rajta a korábbi kodifikációs bizottságok munkái.

Mindezek után röviden egy konklúzióra juthatunk a büntetőjogi intézmények fentiekben bemutatott változása és a büntetőpolitika rezdüléseinek bemutatását követően. A társadalom körében megfogalmazott igényeket, amennyiben a büntetőpolitika révén a jogalkotó számításba is veszi, neki kell gondoskodnia arról, hogy az pontos, világos, egyértelmű, a kiépített jogállami normák formáját öltse az önkényes értelmezésnek teret nem engedve, valóban olyan normák által, amelyek kellően képesek felvenni a harcot a bűnözéssel szemben, tükröt tartva végső soron nemcsak a bűneiből nem tanuló elkövető, de az egész társadalom elé is. Kérdésként tehetjük fel tehát, valóban a szabályok módosításától, esetenkénti szigorításától vagy enyhítésétől várható-e az egyes büntető jogintézmények széles körben való elfogadása, a büntető politika céljai

nak a megvalósulása, vagy sokkal inkább a felelősségteljes(ebb), mindenkor független jogalkalmazói munkától?

Jegyzetek és hivatkozások

¹ GYÖRGYI Kálmán: Az új Büntető Törvénykönyv tervezetének története. Az előadás elhangzott a HVG-ORAC Kiadó új Btk.-t bemutató konferenciáján 2012. szeptember 4-én.

Büntető Törvénykönyv a továbbiakban rövidítve: Btk.; Szabálysértési Törvény a továbbiakban rövidítve: Szabst.

² TÓTH Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél. In: Magyar Jog, 2013 (60. évf.), 9. sz. 525. o. Online elérhető: <http://ujbtk.hu/toth-mihaly-az-uj-btk-bolcsojenel/>

³ GYÖRGYI 2012, i.m.

⁴ MISKOLCZI Barna: Kodifikátori gondolatok az új Btk. különös részéről de lege lata és de lege ferenda. In: Jogtudományi Közlöny, 2015 (70. évf.) 6. sz. 282.o.

⁵ TÓTH Mihály: Vélemények és várakozások, In: HACK Péter (szerk.): Új Büntetőtörvénykönyv. Hagyomány és megújulás. ELTE Bibó Szakkollégium kiadása, 2013. 40.o.

⁶ „Az új Btk.-nak tehát olyan »neo-proporcionális« szemléletet kell tükröznie, amely a büntetőjogot valóban »ultima ratio«-ként kezeli – ekkor, ha szükséges, következetes és kiszámítható szigorú érvényesít – ám indokolt esetben a differenciálás, az elterelés lehetőségéről sem mond le.”

⁷ Btk. 80.§ (2) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.

⁸ DOMOKOS Andrea: A büntetőpolitika változásai Magyarországon. Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2008. 63-65. o. és lásd az alábbiakban kifejtetteket.

⁹ DOMOKOS Andrea 2008, i.m.

¹⁰ DOMOKOS Andrea 2008, i.m. 72. o.

¹¹ TÓTH Mihály: Szélgjegyzetek a negyedik Btk. általános részének tervezetéhez. In: Rendészeti Szemle, 55. évf. (7-8. sz.), 2007. 45. o.

¹² 2010. évi LVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról

¹³ A Kormány 2010-ben elhangzott beszéde: „A több országban már bevezetett „Három csapás” törvény maga lesz a viszsztatartó erő. A jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma.”

¹⁴ 1913. évi XXI. törvény a cikk a közveszélyes munkakerülőkről

¹⁵ Régi Btk. 97/A. §

¹⁶ Régi Btk. 85. § (4).

¹⁷ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk (2). bek.

¹⁸ TÓTH (2013), Az új Btk. bölcsőjénél i.m. 533.

¹⁹ Továbbá kissé kitekintve az EJEB 3. cikkét is.

²⁰ TÓTH 2013, i.m.

²¹ TÓTH 2013, i.m. 50.o.

²² Btk. 24.§ „Nem büntethető az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged, vagy büntetlennek nyilvánít”

²³ Pl. dr. KÓNYA István

²⁴ I. Nagy Ferenc v. Tóth Mihály

²⁵ Lásd például a Btk. 2014. december 21. napján hatályba lépett módosítását a büntethetőség alsó korhatárának függvényében, amely kiterjesztette az el nem évülő bűncselekmények körét.

²⁶ TÓTH 2013, i.m. 43-47. o.

²⁷ 2009. évi LXXX. tv.

²⁸ Figyelemmel a 4/2013. számú BJE határozatra is.

²⁹ BH 2002/212

³⁰ TÓTH Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. Online elérhető: <http://ujbtk.hu/toth-mihaly-nehany-szempon-a-jogos-vedelem-koreben-zajlo-vitahoz/>

³¹ Btk. 22. § (2). bek.

³² TÓTH 2013, i.m.

Fellépés a közveszélyes munkakerülőkkal és a megrögzött bűntettesekkel szemben - a dologházi törvény és a második büntetőnovella

Írta: SZABÓ ANDRÁS

A dologházak Nyugat-Európában

A XVI.-XVII. század gazdasági fellendülése Európában a társadalmi rétegek közötti vagyoni különbségek elmélyülését hozta. Létrejött egy szegény, csavargó réteg, akik munkát keresve járták az országok területét és ez idő alatt koldulásból vagy kisebb, jogrendbe ütköző cselekményekből tartották fenn magukat. A protestantizmus megjelenése és a bűncselekmények megelőzése kényszerítette a jogalkotókat arra, hogy érdemben foglalkozzanak a szegények, csavargók és koldulók helyzetével.

A dologházak, illetve elődeik Nyugat-Európában már a XVI. században megjelentek, míg Magyarországon először az 1913. évi 21. törvény-cikk hozta be ezt az intézményt, a nyugati mintától eltérően, büntetési nemként. A nyugati minták is különbözőek voltak, nem feltétlenül vette át egyik állam a másik államtól a dologházak szerkezetét, ötletét. Az azonban közös volt bennük, hogy kezdetben a nyugat-európai intézmények nem hordoztak magunkban büntetőjogi tartalmat. A céljuk főként a munkakerülő, csavargók és koldusok "nevelése" volt. Ennek érdekében a brit, a holland és a német dologházak mindegyikének fő célja az oda bekerülők dolgoztatása volt. Először az angolok létesítettek a szegények és koldusok számára intézményt. Ezeket hospitaloknak¹ nevezték, amik szegényház funkciókat töltöttek be. A legismertebb intézmény az amszterdami Rasphuis volt, amely nevét az ott végzett munkáról kapta: reszelőház. Mindegyik intézményben jelen volt a testi fenyegetés. Amszterdamban alkalmaztak egy vizespince nevű fenyegetést is, ami azt takarta, hogy a fogvatartottat bezárták egy pincébe, amiből a vizet kellett kimerenie, amit ha nem tett meg, megfulladt.²

A szegények, koldusok és a családok által haszontalannak, vagy nevelendőnek talált leszármazottak számára létrehozott intézmények fokozatosan kriminalizálódni kezdtek. Kezdetben csak kisebb bűnözők kerültek be a dologházakba. Az angliai munkáltató házak és a javító házak egyre közelebb kerültek egymáshoz. A békebíró került a munkáltató házak élére, vagyis bűncselekmények elkövetése miatt is bekerülhetett oda valaki.³

A bűncselekmények elkövetői gyakran bűnismétlés miatt kerültek be, vagy adott esetben vissza a dologházak, termeibe, zárkáiba. Ezzel a problémával is gyorsan szembesülniük kellett a jogalkotóknak, hogyha egy enyhe bűncselekményt elkövető személyt börtönbe, tömlöcbe, vagy fegyházba zárnak, akkor onnan esetleg úgy jön ki, hogy komolyabb bűncselekmények elkövetésére is képes lesz. Külön kellett választani azokat az egyetemes bűnelkövetőket azoktól, akik potenciális visszaesők lehetnek.

A dologházak lényegét ebben látták. A protestáns munkaethosz általi befolyás miatt gondolták, hogy a munka javító eszköz lehet,⁴ de a munkáltató házak kriminalizálódása ezt azonban nem tette lehetővé.

Dologházak Magyarországon

Magyarországon, mint ahogy később hallhatják különbséget tettek a szegények, csavargók és koldulók dologháza és a megrögzött bűnelkövetők büntetési között. Utóbbiak számára a szigorított dologházakat hozták létre.⁵ A célja ennek viszont már nem a bekerülők javítása, a társadalom által elvárható életre nevelése, hanem sokkal inkább azoknak a társadalomtól való elzárása, illetve megtörése volt.

Magyarországon az 1913. évi 21. törvény-cikk vezette be a dologház fogalmát. A Csemegikódexből kimaradt az enyhe bűncselekményt elkövetők, vagy jogrendbe ütköző életmódot folytató személyekre váró törvényi represszió rendezése. A törvényjavaslati vitán is elhangzott a fő cél: nevezetesen a szegények, alkalmi munkakerülők számára munkaközvetítő házak létrehozása,⁶ ezeket

az országgyűlés a “felnőttek iskolája” névvel illette. A munkakerülő egyének definíciója is elhangzott az országgyűlésben: munkakerülő az, a keresetre utalt munkaképes egyén, aki munkakerülésből csavarog vagy egyébként munkakerülő életmódot folytat.⁷

A vita során szó esett a visszaeső bűnözőkről is, ugyanis Balogh Jenő igazságügyi-miniszter példaként hoz olyan eseteket, amikor egy személy több százszor is a hatóság elé kerül és a pár napos büntetés, amit kiszabnak minden alkalommal rá, semmilyen hatást nem vált ki.⁸ Ezt a kérdést azonban csak később, 1928-ban szabályozta a második büntetőnovella.

Az úgynevezett “dologházi” törvény

Maga a törvény “A közveszélyes munkakerülőkről” szóló címet kapta. Akit először ítélték el munkakerülés miatt, 8 naptól 2 hónapig terjedő elzárással volt büntethető.⁹ Amennyiben harmadjára is emiatt ítélnének el valakit, a büntetési tétel 8 naptól 3 hónapig terjedő elzárásra volt fokozható.¹⁰ Ennek feltétele volt, hogy az előző, vagyis a második elítélésnek az azt megelőző két évben kellett történnie. A törvény meghatározta a munkakerülés minősített eseteit, amik 15 naptól 6 hónapig terjedő elzárással voltak büntetendőek. A bíróság ezeket abban a két esetben alkalmazta, hogyha a tettes magát vagy családját erkölcsi romlásnak teszi ki, vagy ha rendszerint bűncselekményből tartja fenn magát.¹¹ További, 500 koronában maximált büntetést róttak ki a minősített esetekben, ha az elkövető szerencsejátékából tartotta fenn magát vagy kéjnével tartatta ki magát.¹²

A fogház helyett dologházba utalható az, akinél van esély, hogy munkás, rendes életmódot fog folytatni és a visszaesőket, ha az utolsó büntetésük óta nem telt el két év.¹³ A 7. § szerint az élet, testi épség, szemérem vagy vagyon elleni bűncselekményt elkövetőt is utalhatta a bíróság dologházba, amennyiben összefügg a munkakerülő életmódjával a tette. Ez esetben a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása után, vagy ha a bíróság úgy döntött, ahelyett szállítják dologházba.¹⁴

A fiatakorúakról is rendelkezett a dologházi törvény, ami az első büntetőnovellának így kiegészítése is lett. Aki az ítélethirdetésig nem töltötte be a 18. életévét, nem volt dologházba szállítható a törvényi rendelkezés szerint.¹⁵

A 9. §-ban leírtak alapján a munkakerülést elítéltet ki lehetett tiltani határozott időre, onnan ami nem illetőségi helye. Külföldit ezáltal akár az országból is kiutasíthattak határozatlan vagy határozott időre is.¹⁶

Törvényileg határoztak meg a végrehajtás feltételeit is. Bevezették a határozatlan idejű szabadságvesztés fogalmát, ami ebben a jogszabályban még maximálva volt 5 évben,¹⁷ és amibe nem számított bele a fogházban eltöltött idő. Ezzel akarták a beutaltakat rávenni arra, hogy az életmódjukon változtassanak, ugyanis ha valaki pontosan tudta, hogy mennyi ideig tart a szabadságvesztése, akkor nem feltétlenül állhatott érdekében megjavulni. A határozatlan idő viszont lehetőséget adott arra, hogy jó magaviselet és munkás életre mutatott hajlam esetén korábban szabaduljanak.

A dologházak a gyakorlatban

Ameddig nem hoztak létre konkrét dologházakat, addig egy-egy büntetőintézet elkülönített részét használták erre a célra.¹⁸ A nők számára a kalocsai törvényszéki fogházban, a férfiak számára a jászberényi járásbírószéki fogházban hozták létre a dologházakat.¹⁹ Ezekhez saját felügyelőbizottságot állítottak a törvényhozók, amelynek létszámát 5 és 10 fő között, kinevezőjüket pedig az igazságügy-miniszter személyében határozta meg.²⁰

Az 1913. évi XXI. törvénycikk a feltételes szabadlábra helyezés fogalmát is bevezette. Ennek több feltételt is szabott a törvényhozás: jó magaviselet, kellő szorgalom és egyéniségüknek átalakulására reményt tanúsító személy egy, dologházban töltött év után, vagy öt év után az előbbi feltételek nélkül feltételesen szabadlábra volt helyezhető. Erről egy felügyelő bizottság döntött, aminek a határozatával szemben lehetőség volt fellebbezésre.²¹ A feltételesen szabadlábra helyezettnek meghatározott helyen kellett munkás, rendes életmódot

folytatnia, amit rendőri hatóság ellenőrzött.²² Legfeljebb egy év lehetett a feltételesen szabadlábra helyezés ideje. Amennyiben munkás, rendes életmódot folytatott ez idő alatt az elítélt, akkor véglegesen szabadon bocsátották. Abban az esetben, ha munkakerülő maradt vagy bűncselekményt követett el, akkor az előbbi esetben visszakerült a dologházba, utóbbi esetben előbb szabadságvesztésre ítélték, majd a dologházba szállították.²³

A második büntetőnovella

A dologházi törvény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. 1916-ban, amikor a legnagyobb volt a dologházakban elhelyezettek létszáma, akkor is csak 102-en voltak beutalva.²⁴ Az I. világháborút követő gazdasági visszaesés is közrejátszott abban, hogy a csavargók, szegények, koldulók száma csak tovább nőtt az országban, ami a második büntetőnovella 1928-as elfogadásához vezetett. Az országgyűlésben mindenki egyetértett a törvény elfogadásában így nem vitáztak a képviselők. Annyit fűztek hozzá, hogy csak a vádlott moralitásától függ a szabadulása a minimum három éves büntetése után.²⁵

A második büntetőnovella harmadik fejezete foglalkozik a megrögzött bűnelkövetőkkel. A 36. §-ban a szigorított dologházba utalás feltételeit sorolja fel a jogalkotó. Legalább három bűncselekménynek kell a vádlottnak köthetőnek lennie, melyek közül az utolsó és az azt megelőző között nem telt el öt év. Abban az esetben szabható ki, akár szabadságvesztés-büntetés nélkül is a szigorított dologházba utalás, ha a halálbüntetésnek nincs helye a deliktumokért és azokat üzletszerűen vagy állandó hajlammal követték el.²⁶

A 37. §-ban a szigorított dologházzal büntethető személyek életkorát határozta meg az országgyűlés: 18. életévének betöltése után három bűncselekményt elkövető, 21 év feletti embert lehet ezzel a büntetési nemmel sújtani, amennyiben megrögzöttsége megállapítható egyénisége, életviszonyai és az elkövetés viszonyai alapján.²⁷

A minimálisan kiszabható büntetést három évben határozták meg. Ezután fellebbezhetett az

elítélt a dologház mellé rendelt felügyelő hatóságánál, amelynek tagjait az igazságügyi miniszter jelölte ki és ami dönt a feltételes szabadon bocsátásról.²⁸ Ennek a maximális időtartama három év volt. Ha ez idő alatt rendes, dolgozó életmódot folytatott akkor véglegessé vált a szabadon bocsátása, ha nem, vagyis erkölcstelen, iszákos és munkakerülő maradt, akkor visszakerült a dologházba és öt évig nem kaphatja meg ezt a kedvezményt.²⁹ Ha pedig bűncselekményt követ el, akkor legalább öt évig tartó dologházi büntetésre ítélik.³⁰

A határozatlan idejű szabadságvesztés maximuma a novella értelmében akár életfolytig tarthatott. Ez az 1913. évi 21. törvénycikk 10. §-ának szigorítása volt. Ez változásra nem az elítéltek megjavításának céljából volt szükség, hanem annak az érdekében, hogy a megrögzött bűnelkövetőket a társadalomból kizárják, vagy őket megtörjék.³¹

A próbálkozások sikertelenségét több minden is jelzi. Ha csak a számokat nézzük, akkor elég egyértelműen levonható a következtetés, hogy a bíróságok nem gyakran éltek a dologházi büntetések eszközével. 1939-ben már csak négy személyt utaltak be ezekbe az intézményekbe.³² Egy további oka annak, hogy nem váltották be ezek a törvények a hozzájuk fűzött reményeket, hogy nem jöttek létre önálló dologházak, csak egy-egy büntetésvégrehajtási-intézményen belül választottak le épületrészeket.³³ Ez is a dologházak kriminalizálásához vezetett, mint a bűnözők beutalása, ami a nyugat-európai próbálkozásoknak is a végét hozta.

Gazdaságilag sem volt érdemes fenntartani egy dologházat. Voltak nyugaton tervek és kísérletek is arra, hogy magánemberek létesítsenek ilyen intézményeket, de a rabok munkájának silány minősége eladhatatlanná tette az ott megtermelt árukat. Néhány esetben a katonaság, vagy valamilyen állami szerv volt a felvásárló, ami stabil bevételi forrást jelentett, de ebből sem lehetett teljesen fedezni a kiadásokat.

Összefoglalás

A dologházak és eszmeiségük azonban nagy hatással voltak a modern büntetés-végrehajtásra azáltal, hogy a munkáltatást bevezették a börtönök és a fogvatartottak életébe. Kötelezővé tették a munkavégzést, egyrészt a költségek csökkenté-

sére, másrészt a jobb életre való nevelés reményében. Nyugat-Európában ez egy külön fejezete volt a büntetés-végrehajtást történetének, ami Magyarországon azonban összemosódott már a megkésztésé folytán a modern börtönök kialakulásával.

Jegyzetek és hivatkozások

¹MEZEY Barna: Fenyítőházak forradalma. Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2013. 238. o..

² MEZEY Barna 2013, i.m. 152-153. o.

³ MEZEY Barna 2013. i.m. 133.o.

⁴ MEZEY Barna 2013, i.m. 230. o.

⁵ MEZEY Barna: Ami az első büntetőnovellából kimaradt. In: Jogtörténeti szemle, 2008/4. szám. ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest, 2008. 34. o.

⁶ Képviselőházi napló, 1910. XIX. kötet. 1913. május 5–november 7. Atheneum, Budapest, 1913. 34. o. (a továbbiakban Képviselőházi napló, 1910)

⁷ Képviselőházi napló, 1910. 34. o.

⁸ Képviselőházi napló, 1910. 37.o.

⁹ 1913. évi 21. tc.: 1. §

¹⁰ 1913. évi 21. tc. : 2. §

¹¹ 1913. évi 21. tc.: 3. §

¹² 1913. évi 21. tc.: 4. §

¹³ 1913. évi 21. tc.: 5-6. §

¹⁴ 1913. évi 21. tc.: 7. §

¹⁵ 1913. évi 21. tc.: 8. §

¹⁶ 1913. évi 21. tc.: 9. §

¹⁷ 1913. évi 21. tc.: 10. §

¹⁸ 1913. évi 21. tc.: 11. §

¹⁹ MEZEY Barna 2008, i.m. 38. o.

²⁰ 1913. évi 21. tc.: 13. §

²¹ 1913. évi 21. tc.: 14. §

²² 1913. évi 21. tc.: 15. §

²³ 1913. évi 21. tc.: 16. §

²⁴ MEZEY Barna 2008, i.m. 38. o.

²⁵ Felsőházi napló, 1927. II. kötet. 1927. november 25. - 1928. június 28. 71.o.

²⁶ 1928. évi 10. tc.: 36. §

²⁷ 1928. évi 10. tc.: 37. §

²⁸ 1928. évi 10. tc.: 39. §

²⁹ 1928. évi 10. tc.: 46. §

³⁰ 1928. évi 10. tc.: 47. §

³¹ MEZEY Barna 2008, i.m. 35. o.

³² MEZEY Barna 2008, i.m. 38. o.

³³ MEZEY Barna 2008, i.m. 38.o.

Der Weg zu der ersten Strafnovelle nach dem Lebenswerk von Jenő Balogh

Írta: Sziládi Péter

Auf die Strafrechtskodifikation, so auf die Feststellung der vor allem präventiven Sanktionen bezüglich auf die minderjährigen Straftäter musste lange gewartet werden. Laut Ferenc Finkey begann die Kodifikation in Europa im 15. Jahrhundert, aber auf das Strafgesetzbuch in Ungarn musste man bis zum Ende des 19. Jahrhunderts warten.¹ Deshalb konnte es passieren, dass ein zehnjähriges Mädchen im 18. Jahrhundert vom Gericht des Komitats Vas zu 12 Stockschläge verurteilt wurde, weil sie den von ihr verführten Mann „falsch“ angeklagte. Das Problem des Gewohnheitsrechts und der Partikularität zeigte der Fall im Komitat Komárom, als ein elfjähriges Kind wegen Landstreicherei 25 Stockschläge als Strafe bekam. Während ein elfjähriges Kind in Trecsén wegen Mordes zu 20 Stockschläge verurteilt wurde.² In Gödöllő passierte es vor dem Gericht, dass das Alter unsicher beachtet wurde, als ein dreißigjähriger reifer Mann als minderjährig und erziehbar bezeichnet wurde und gelinde Strafe bekam.³

Die zeitgenössischen Gerichte beschäftigten sich viel mit der Frage des Alters, trotzdem konnten sie sich auf die niedrigste Altersgrenze der Verantwortlichkeit nicht einigen. Sie waren nicht einmal über den Begriff der Zurechnungsfähigkeit derselben Meinung, so blieb die Tripartitum die entsprechende Quelle bei der Beurteilung im Strafverfahren.⁴ In diesem historischen Milieu entstand das erste kodifizierte Strafgesetzbuch – der Csemegi-Kodex im Jahre 1878 – in Ungarn. Dank Jenő Balogh wurde dann der Gesetzartikel 36 von 1908 fertig, die erste sogenannte Strafnovelle, die die Bedingungen der Strafverfolgung der Jugendlichen im Grunde veränderte.

Das Strafsystem im Csemegi-Kodex

Der Kodex schließt Ende des 19. Jahrhunderts eine lange rechtsgeschichtliche Periode und

erzeugt das Strafgesetzbuch⁵ den Anforderungen dem bürgerlichen Rechtsstaat gemäß, sowie schöpft ein System, das im Vergleich zu den früheren Systemen kohärenter ist, was die jugendlichen Täter betrifft.

Daneben, dass Károly Csemegi drei Altersgrenzen bezüglich auf die Kinder und Jugendlichen feststellte, legte er großen Wert auf die erziehende und bessernde Rolle der Strafe.⁶

Gegen Kinder unter 12 Jahren können keine Vorwürfe erhoben werden.⁷ Laut des Gesetzes „hat der Mensch in der ersten Lebensperiode kein reines Selbstbewusstsein, deshalb können seine Taten nicht als Schuld betrachtet werden.“⁸ Diese Ansicht veranschaulicht die klassische indeterministische Schule. Die Verbrecher zwischen 12 und 16 Jahren konnten nicht bestraft werden, wenn sie ihre Missetaten nicht zugaben.⁹ Das Gesetz nennt nur eine Ausnahme: die Möglichkeit, die Jugendlichen zwischen 12 und 20 Jahren in der Korrektionsanstalt zu unterbringen. Die Erziehung wurde von den Eltern durch den Staat übernommen.¹⁰

Bei den Tätern zwischen 12 und 16 Jahren, die im Besitz ihrer Einsichtsfähigkeit waren, wendete man die sogenannte reduzierte Bestrafung an. In diesem Sinne wurden die Strafen „reduziert“ erkannt, so wurde die Chance der Zurück- und Eingliederung in die Gesellschaft größer.¹¹

Die dritte Altersgruppe umfasste die Jugendlichen unter 20 Jahren, die nach den Rechtsvorschriften weder zu Tode noch zu lebenslänglicher Zuchthausstrafe verurteilt werden durften.¹²

Schließlich ist es nötig, die erziehende-bessernde Rolle der Sanktionen zu erwähnen. Um die Jugendlichen zu schonen, ersetzte man die Einzelhaft durch den Aufenthalt in der Korrektionsanstalt für der entsprechenden Zeitdauer.¹³ Dieses konnte

vom Justizminister verordnet werden.¹⁴ Die letzterwähnte Anordnung stellte die Aufstellung der Korrekptionsanstalten in Aussicht.¹⁵

Der Kodex wurde bald von vielen kritisiert, denn die Hauptfehler kamen in der Praxis zum Vorschein. Als klassisches Beispiel ist die Kollision im reduzierten Strafrecht mit den speziellen Regeln des Rückfalls zu erwähnen.¹⁶ Ferenc Finkey, einer der größten Kritiker des Kodex gab trotzdem zu, dass die Kinder eine Ausnahme in der Strafmündigkeit bilden, und er betonte die Gerechtigkeit der Sanktionen unter den Jugendlichen.¹⁷

Kriminologische Schulen und Lösungsalternativen

Nach dem Prinzip der Strafansichten der klassischen Schule schrieb Károly Csemegi seinen Kodex, in dem er die modernsten zeitgenössischen Grundsätze und Dogmatik übernahm.¹⁸

Kritik an dem System bildete sich infolge der Änderung der Gesellschaft während des Dualismus und wegen der Umstrukturierung der Kriminalität. Der Kapitalismus und damit die Industrialisierung und die Urbanisation brachten neue, bis dahin unbekannte Deliktategorien, zusätzlich in zunehmender Anzahl der Begehungen.¹⁹ Die steigende Kriminalität der Jugendlichen umgestaltete die Struktur der Straffälligkeit. Das Tatstrafrecht war nicht fähig, sich mit den Ursachen des Verbrechens zu beschäftigen, so konnte das Erkenntnis der Motivation der einzelnen Verbrecher zu keinem realen Ziel werden.²⁰ Die deterministischen Auffassungen der Reformschulen halfen den jugendlichen Tätern mit Präventivmaßnahmen.²¹

Die Argumentation der Vertreter der klassischen Schulen ist aber nicht erstaunlich, denn die Kinder wurden derzeit als „kleine Erwachsene“ behandelt, was auch im Gesetzbuch gleichermaßen vorkommt. Dagegen vertraten die Reformer den Standpunkt, dass „nicht die Einsichtsfähigkeit, sondern die intellektuelle und moralische Reife untersucht werden soll.“²² In diesem Fall ist es wichtig zu untersuchen, worauf man einen Akzent legt. Nach den klassischen Ansichten ist die Bestrafung

nämlich eine Art Antwort auf die Tat in der Vergangenheit, während die Reformer (nach Finkey) bei der gerichtlichen Erwägungen es für wichtig halten, ob der jugendliche Verbrecher „moralisch entwickelt und fähig ist, die Bedeutung der Strafe aufzufassen, und ob von ihm moralische Entwicklung zu erwarten ist.“²³

Jugendkriminalität im Lebenswerk von Jenő Balogh

Einer der größten Vertreter der oben genannten Reformschule war der Jurist-Kriminalist Jenő Balogh, der in Ungarn um die Jahrhundertwende tätig war. Für sein Lebenswerk war neben der theoretischen Begründung charakteristisch, dass er seine Theorien in die Praxis im Bereich des Strafsachrechts und Strafverfahrensrechts umsetzte. Im Mittelpunkt seines Interesses stand die Frage der Jugendlichen. Dank seines Lebenswerks entstand der Gesetzartikel 36 von 1908, eine umfangreiche Änderung im Strafrecht bezüglich auf die Jugendlichen. Obwohl Jenő Balogh in dem genannten Themenkreis etwas wirklich Unvergängliches schuf, ist sein Gesamtwerk im Bereich der Fälle in der Strafanstalt und in der sogenannten Patronage auch beispielgebend. Für das letztgenannte dient die Gründung des Pfründhauses in Dunaalmás 1909 als Beweis.²⁴

Bereits um die Jahrhundertwende schilderte Jenő Balogh die Notwendigkeit der Reform und der Modifikation von dem Csemegi-Kodex, trotzdem hielt er das Lebenswerk des berühmten Jurist Károly Csemegi für ein epochenmachendes Werk.²⁵

Nach der Auffassung von Balogh ist das gemeinsame Ziel, die Jugendlichen in die Gesellschaft wieder zu integrieren. Die Gefängnishaft und die Freiheitsstrafe erzeugte aber moralische Dekadenz, anstatt sie aufzuhalten. Nach dem Erachten von Balogh sollten die Jugendlichen „im Interesse von anderen, aber gleichzeitig ihnen zugute“²⁶ erzogen und bessert werden.

Die Novelle soll – nach der Argumentation des Rechtsnachfolgers – die Regelung des beding-

ten Strafvollzugs enthalten, besonders was die Jugendlichen betrifft, denn man kann die Besiegung der Jugendlichen vorbeugen. Der Hauptgedanke des Antrags war die Reform und die Verbesserung der gesellschaftlichen Verhältnisse.²⁷ So kann zu den Veränderungen die Etablierung der bedingten Verurteilung, das Treffen sonstiger Anordnungen aufgezählt werden, deren Aufgabe war, die „Verkommenheit“ der Jugendlichen zu stoppen und diesen destruktiven Prozess zurückzuwenden.

Die erste Strafnovelle

Das Gesamtwerk von Jenő Balogh bestimmte die letzte Formulierung des Vorschlags und die definierte Annahme den Gesetzartikel 36 von 1908. Nach der Meinung Ferenc Finkey ist diese Novelle „unser erstes zielbewusstes kriminalpolitisches Gesetz, das sich den reifen und lebensfähigen Ideen der modernen Richtungen in unser Gesetzblatt einen Weg bahnt.“²⁸

Laut der Abhandlung von Balogh müssen die minderjährigen Täter unter Einzelbehandlung fallen, weiterhin ist es notwendig, die Kinder und Jugendliche zu protegieren, die Hilfe brauchen. Bei den Jugendlichen, die zum ersten Mal eine Straftat begehen, ist die Probezeit und Verwarnung zweckgemäß. Die jungen Verbrecher sollten nicht mit Vergeltung gedroht werden, sondern die Ursachen der „Verkommenheit“ müssen offenbart und behandelt werden. Die Novelle ermöglicht eine neue Form des Freiheitsentzugs: eine unbefristete Verbesserungserziehung.²⁹

Der erste Abschnitt des Gesetzartikels 36 von 1908 erörtert die bedingte Aufhebung der Strafe. Schon im ersten Artikel wird festgestellt: „das Gericht kann die Strafe aus besonders entgegenkommendem Grund aussetzen, wenn jemand zu einer Gefängnisstrafe für weniger als einen Monat oder zur Geldbuße verurteilt wird.“³⁰ Wenn man diesen Artikel auf die Jugendlichen bezieht, bringt man die Prävention und die zielbewusste Erziehung zum Ausdruck.

Der zweite Abschnitt der Novelle enthält gesetzliche Verfügungen, die sich schon direkt auf die Minderjährigen beziehen. Ein Kind unter 12

Jahren ist nicht zu bestrafen. Im Vergleich zu den oben Erwähnten können Maßnahmen gegen es getroffen werden. Das Ziel war, dass sich keine Verbrecherschicht später herausbildet.³¹ Die Jugendlichen zwischen 12 und 18, die weder Vernunft noch Moral haben, sind nicht zu bestrafen, sondern sie konnten Heimaufsicht, schulische und häusliche Bestrafung erhalten. Andere Jugendlichen, die über solche Fähigkeiten verfügten, erhielten Rüge, wurden auf die Probe gestellt, konnten mit Besserungserziehung, mit Gefängnis oder mit Staatsgefängnis bestraft werden.³² In diesem System spiegelt sich weiterhin Balogh präventive und individualistische Betrachtung, die die Ursachen der Handlung zu offenbaren beruft.

Im Weiterhin lohnt es sich, die wesentlichen Elemente der bestimmten Maßnahmen zu detaillieren. Im Fall der kleineren Rechtsverletzungen konnte der Richter die Rügen zum Zweck der Erziehung grundsätzlich verwenden. Laut des Textes der Rechtsvorschrift war das „eine festlich ernsthafte Ermahnung, die an den Strafgefangenen gerichtet wurde.“³³ Die Zulassung auf Probe geschah zum Zweck der Erziehung, die wegen an sich knüpfender Ansicht ein kriminalpolitisch wichtiges und zu folgendes Ziel zu erreichen wünscht. Im äußersten Fall war der Minderjährige auch zum Gefängnis oder zum Staatsgefängnis zu verurteilen. Hier gibt es auch einen großen Schritt nach vorn, weil die Strafgefangenen gemäß Artikel 27 der Novelle ihre Strafe in einer eigenen Strafvollzugsanstalt absitzen konnten.

Wenn man während der Zeit der Maßnahmen und der Vollziehung der Strafe darauf folgen konnte, dass der Täter verbessert zu sein scheint, dann durfte er auf Probezeit freigelassen werden oder er konnte bedingt frei werden.

Zusammenfassung und Ausblick

In der Geschichte der ungarischen Strafrechtskodifikation spielte die erste novellarische Änderung des Csemegi-Kodex eine entscheidende Rolle und gab die entsprechenden Antworten auf die Frage der neuartigen gesellschaftlichen Probleme Ende des 19. Jahrhunderts. Dank des Gesetzartikels 36 von 1908, bei dessen Vorbereitung Jenő

Balogh, die Theorien der modernsten Reformer seiner Zeit angewandt hat, konnte die Verkommenheit unter den Jugendlichen angehalten werden. Der ausgezeichnete Jurist-Kriminalist, der nach puritanischer christlicher Weltauffassung erzogen wurde, war immer zur Tat bereit. Neben seiner Wirkung auf die Gesetzgebung können wir ihm dafür danken, dass sich die Anzahl der Betten in den Korrekationsanstalten zwischen 1900 und 1915 von

500 auf 3000 erhöhte.³⁴ Alles in allem kann man ohne Übertreibung sagen, dass die Entwicklung des ungarischen Strafrechts zufolge des Lebenswerks von Jenő Balogh Anfang 20. Jahrhunderts das international erwartete Niveau erreichte, einigermassen überschritt sie es sogar. Die präventiven und deterministischen Sanktionen in dem Jugendstrafrecht konnten weiterhin die Probleme in der ungarischen Gesellschaft größtenteils lösen.

Verzeichnis der zitierten Literatur

¹ MEZEY, Barna (Hrsg.): Magyar jogtörténet. (Ungarische Rechtsgeschichte) Budapest, 2007, Osiris Kiadó. S. 312.

² HAJDU, Lajos: Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában. (Straftat und Bestrafung im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts in Ungarn) Nemzet és emlékezet. Budapest, 1985, Magvető. S. 180-181.

³ MEZEY, Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. A fiatakorú bűnelkövetők történetéhez. (Die Frage des Alters im Geschichte vom ungarischen Strafrecht) In: Rendészeti Szemle. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium folyóirata, 2008/7-8., Budapest. S. 20.

⁴ Tripartitum I. 111. Artikel 6-7

⁵ MEZEY, 2008. S. 30.

⁶ SZALÓKI, Gergely: A Csemegi kódex fiatakorúakra vonatkozó szankciói (Die Sanktionen des Csemegi-Kodex für Minderjähriger) In: Jogelméleti Szemle, 2006/4., S. 2.

⁷ Gesetz 5 von 1878 Artikel 83

⁸ SCHNIERER, Aladár: A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntetőtörvény (1878. V. t.cz.) magyarázata. (Die Erläuterung des ungarischen Gesetzes 5 von 1878 über die Straftaten) Budapest, 1885, Franklin. S. 178.

⁹ Gesetz 5 von 1878 Artikel 84

¹⁰ Die Begründung des Gesetzes 5 von 1878 Artikel 84

¹¹ MEZEY 2008. S. 27.

¹² Gesetz 5 von 1878 Artikel 87

¹³ SZALÓKI 2006. S. 2.

¹⁴ Gesetz 5 von 1878 Artikel 43

¹⁵ SCHNIERER 1885. S. 67.

¹⁶ Gesetz 5 von 1878 Artikel 338

¹⁷ FINKEY, Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. (Das Lehrbuch des ungarischen Strafrechts) Budapest, 1909, Politzer. S. 168-169.

¹⁸ MEZEY, Barna (Hrsg.): Magyar jogtörténet. (Ungarische Rechtsgeschichte) Budapest, 2007, Osiris Kiadó. S. 345-347.

¹⁹ MEZEY, Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. A fiatakorú bűnelkövetők történetéhez. (Die Frage des Alters im Geschichte vom ungarischen Strafrecht) In: Rendészeti Szemle. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium folyóirata, 2008/7-8., Budapest. S. 28.

²⁰ BALOGH, Jenő: A fiatakorúak és a büntetőjog. (Die Minderjähriger und das Strafrecht) Budapest, 1909, Athenaeum. S. 9-10.

²¹ MEZEY 2008. S. 29.

²² MEZEY 2008. S. 29.

²³ FINKEY 1909. S. 167.

²⁴ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ, Katalin (Hrsg.): Balogh Jenő emlékkötet: Válogatás Balogh Jenő műveiből. (Jenő Balogh Gedächtnisbuch: Auswahl den Werken von Jenő Balogh) Budapest, 1988, MTA M. Kriminológiai Társ. S. 3-7.

²⁵ LIZICZAY, Sándor: Balogh Jenő. [1864-1953.]. In: Collega, 2000/4., Budapest. S. 12.

²⁶ BALOGH 1909. S. 9-10.

²⁷ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ 1988. S. 143.

²⁸ Az I. büntető novella értékelése. (Die Bewertung der ersten Strafnovelle)

<http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20Jogtor-teNET/magyarazatok/Ibuntetonovellaertekelese.htm> (Zeit der letzten Herunterladung: 28. März 2016)

²⁹ BALOGH 1909. S. 160-161.

³⁰ Gesetz 36 von 1908 Artikel 1

³¹ Gesetz 36 von 1908 Artikel 15

³² Gesetz 36 von 1908 Artikel 17

³³ Gesetz 36 von 1908 Artikel 19

³⁴ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ 1988. S. 6-7.

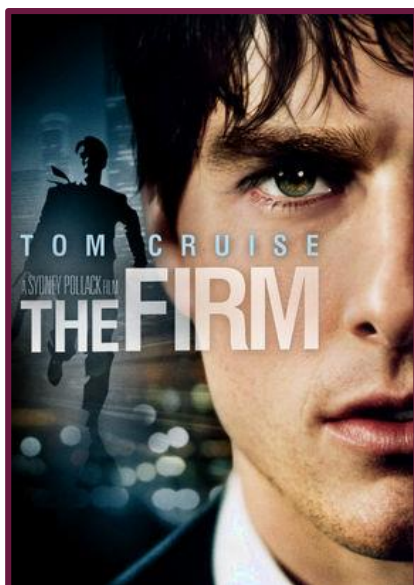
FILMAJÁNLÓ

A cég /
The Firm

Amerikai akcióthiller • 1993

[Ajánlja: Kovács Ákos]

Egy nem mai, de annál izgalmasabb filmmel készültünk a Joghistória 2016/17-es tanévben kiadott első számába. A *John Grisham* nagysikerű regénye alapján készült film Amerikába, a Harvard jogi karára invitál minket, ahol Mitch (*Tom Cruise*) – az ambiciózus leendő ügyvéd – utolsó vizsgájára készül. Sorra kapja a jobbnál jobb állásajánlatokat, azonban figyelmét egy kis memphisi ügyvédi iroda kelti fel. Elképesztő luxuskörülményeket kínálnak neki, melynek köszönhetően Mitch nem érdeklődik különösebben a titokzatos cég iránt. Azonban két partner egy rejtélyes robbanás következtében életét veszti. Röviddel ezután, az FBI is megkeresi, hogy csempésszen ki információkat, mellyel megmentheti az életét. Mitchnek választania kell: vagy az FBI besúgója lesz, mellyel elveszíti ügyvédi engedélyét, mert megszegi az ügyvédi esküt, vagy szemet huny a gyanús események fölött. Mitch egy harmadik lehetőséget, a saját útját választja, így azonban rövidesen az életéért kell futnia. Vajon sikerül végrehajtania tervét? A filmből kiderül...

SZÍNDARAB - AJÁNLÓ

A velencei kalmár /
The Merchant of Venice

William Shakespeare • vígjáték

[Ajánlja: Bartuszek Lilla]

A fiatal, nagy nőcsábász hírében álló Bassanio segítséget kér régi, kedves barátjától, Antoniótól, a kalmártól, hogy Belmontba utazhasson, és versenybe szállhasson a szép és nagy hozománnyal kecsegtető Portia kezének elnyeréséért. Antonio azonban, bármennyire is szeretne, nem tudja pénzzel kisegíteni barátját. Így a két férfinak nem marad más választása, mint szerződést kötni Shylockkal, a város nagyhírű zsidó uzsorásával. Utóbbi - aki meglehetősen nagy ellenérzésekkel viseltetik Antonio és barátja iránt - belemegy az üzletbe, egyetlen kikötéssel: ha a két férfi nem tudja időben törleszteni a kölcsönt, úgy ő Antonio, mint kezes testéből kivághasson egy fontnyi húst. A felek megegyeztek, a szerződés megkötötték. Elérkezik a lejárat napja, a kölcsön törlesztése azonban elmarad, így Shylock a szerződésben foglaltak végrehajtását követeli. Antonio hősie bátorsággal kész feláldozni magát barátjáért, ám ekkor egy cseles fordulat mindent megváltoztat...

A Pesti Színház előadásával új darabbal bővül a Vígszínház népszerű Shakespeare-sorozata. A darab a korhű és az új tökéletes keveréke, nyelvezete és előadasmódja egyaránt modernizált, a darab egésze pedig magával ragadó.

Bemutatkozik a MÁJT TDK

Írta: BARKÓCZI DÁVID, NAGY VIRÁG ESZTER

Kedves Hallgatótársaink! Ebben a rövid összefoglalóban arra vállalkozunk, hogy bemutassuk Nektek a Magyar Állam- és Jogtörténeti Diákkör szakmai tevékenységét és közösségi életét, ezáltal bátorítva Titeket a csapatunkban való minél aktívabb részvételre.

Az egyre növekvő hallgatói létszám következtében meglehetősen nehéz megtalálni az egyetemen azt a közeget, amely egyaránt ösztönöz minket tudományos fejlődésre és biztosít számunkra otthonos környezetet. Erre kínálnak számotokra megoldást Karunk tudományos diákkörei, így az alkotmány- és jogtörténet iránt érdeklődő hallgatók számára a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre (MÁJT TDK). A TDK több mint harminc éves múltat tekint vissza, s az első éves hallgatók körében nagy népszerűségnek örvend. Közösségünk két okból is speciális helyzetben van: egyrészt az elsőéves hallgatók velünk találkoznak először egyetemi tanulmányaik során, így meghatározó elemei vagyunk a tudományos diákélettel kapcsolatos kép kialakításában, másrészt a tantárgy alapozó jellege és kétszemeszteres oktatása behatárolja az általunk megszólítandók körét.

Rendszeres, szerdánként 18 órakor kezdődő üléseink alkalmával érdekes és sokszor tanulságos előadásokat hallgathattok, illetve lehetőségek nyílnak a kar oktatóival, valamint a szakma legjelesebb képviselőivel való személyes megismerkedésre, konzultációra és kötetlen beszélgetésre. Programjaink keretében nem csupán átfogó ismereteket

szerezhetek, hanem az alkotmány- és jogtörténet olyan részterületeivel is megismerkedhetek, amelyekre nem nyílik lehetőségek az egyetemi oktatás tantervi keretei között. Hagyományos szerdai alkalmainkon kívül gyakran szervezünk tanulmányutakat és látogatunk el különböző büntetés-végrehajtási intézetekbe, így az e alkalmakon való részvétellel nem csupán elméleti, hanem gyakorlati ismereteket is bővíthetitek.

Csapatunk örömmel segíti az olyan lelkes hallgatókat, akik egy-egy területtel áthatóbban kívánnak foglalkozni, emellett lehetőséget biztosítunk nekik tudományos cikkeik, valamint kutatási eredményeik a folyóiratunkban való megjelentetésére. A bátrabbak minden évben próbára tehetik tudásukat a YOU MÁJT WIN tanulmányi versenyen, amely idén tavasszal immáron hetedik alkalommal került megrendezésre. Azok a magyar alkotmány- illetve jogtörténet tárgyakat teljesített tanulók, akik mélyebben szeretnék elkötelezni magukat a Tudományos Diákkör mellett, s aktív tagjává kívánnak válni egy összetartó, baráti társaságnak, azok minden év szeptemberében benyújthatják jelentkezésüket a tanszék demonstrátori pozíciójára.

A Magyar Alkotmány-és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre szeretettel vár minden érdeklő hallgatót a **szerdánként 18 órától** kezdődő ülésein. Ha fél éves programunkkal vagy a TDK-val kapcsolatban bármilyen kérdésetek van, írj bátran a majttkd@gmail.com e-mail címre, vagy keress minket a MÁJT TDK Facebook-oldalán.

Figyeld programjainkat és a Joghistoria aktuális számával kapcsolatos információkat az ÁJK A és B épületének hirdetőtábláin, valamint a TDK és a Joghistoria hivatalos Facebook-oldalán!

A Tudományos Diákkör alakuló ülése és féléves programteve

Írta: KOVÁCS ÁKOS, BARKÓCZI DÁVID

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre 2016. szeptember 27-én megtartotta alakuló ülését, melyen Mezey Barna Tanszékvezető Úr köszöntötte a tanszék új demonstrátorait, megválasztottuk a TDK idei titkárát és a Joghistoria szerkesztőségi tagjait, emellett pedig összeállítottuk a TDK féléves programtevé. Ebben a félévben is rendkívül változatos belső, illetve néhány különleges külsős programmal is készülünk számotokra.

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéken az idei tanévben nyolc demonstrátor tevékenykedik. Barkóczi Dávid és Boros Árpád negyed éves joghallgatók immáron harmadik, Sziládi Péter harmadéves hallgató pedig második éve segíti a tanszék munkáját. A 2016/17-es tanévre demonstrátori kinevezést kaptak Angeli Rita, Bartuszek Lilla, Kovács Ákos, Szabó András és Zanócz Gréta másodéves joghallgatók, akik első alkalommal vesznek részt a tanszék tudományos munkájában. A TDK alakuló ülésén a demonstrátorok a leköszönő Barkóczi Dávid helyére Sziládi Pétert választották meg a Tudományos Diákkör titkári pozíciójára. Örömteli hír, hogy új tagokkal bővült a Joghistoria szerkesztőségének csapata. Interjú rovatunk keretében a továbbiakban Bartuszek Lilla által ismerhetitek meg közelebbről tanszékünk oktatóit, az alkotmány-, illetve jogtörténeti vonatkozású tudományos publikációk megjele-

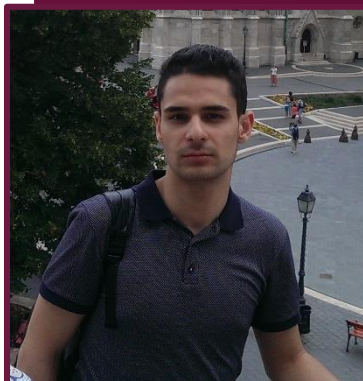
néséről pedig továbbra is Barkóczi Dávid gondoskodik majd. A Jog és kultúra rovatban Bartuszek Lilla és Kovács Ákos kedveskednek nektek jogi vonatkozású könyv-, film-, illetve színdarab-ajánlókkel, a TDK hírekben pedig Kovács Ákos által nyerhettek betekintést a tanszék és a tudományos diákkör mindennapjaiba. Végül Angeli Rita és Zanócz Gréta lesznek segítségetekre abban, hogy az alkotmány- és jogtörténeti ismereteiteket játékos formában elevenítsétek fel.

Az idei félév első ülését Horváth Attila Tanár Úr tartotta a börtöntetoválások világáról, előadása rendkívül nagy népszerűségnek örvendett. Októberben Képes György Tanár Úrtól hallhattok az amerikai elnöki rendszerről, azt követően pedig Mezey Professzor Úr mutatja be a hóhér jogtörténeti szerepét. Október 26-án az Országos Tudományos Diákköri Konferencia alkotmány- és jogtörténeti szekciójában részt vevő hallgatók prezentálják munkájukat, emellett október második felében 1956-os forradalmat követő megtorlással kapcsolatos ülést szervezünk a BE-BV TDK-val közösen. Az őszi szünet elején a TDK demonstrátorai számára kétnapos pozsonyi kirándulást tervezünk. Novemberben Bódiné Beliznai Kinga Tanárnő vezet be minket a koronázási jelképek világába, illetve Jog és irodalom című előadásunk mellett látogatást teszünk a Váci Fegyház és Börtönbe. Programjainkra mindenkit szeretettel várunk!

Bemutatkozik a Joghistória szerkesztősége

Barkóczi Dávid ♠ főszerkesztő, Alkotmánytörténet, Jogtörténet

Barkóczi Dávid vagyok, az ELTE ÁJK negyedéves joghallgatója. Idén immár harmadik éve töltöm be a tanszék demonstrátori pozícióját, az elmúlt tanévben a TDK titkári feladatait is elláttam. Három éve vagyok a Joghistória főszerkesztője, valamint az Alkotmánytörténet és a Jogtörténet rovatok vezetője. Nagyon örülök, hogy az elmúlt években sikerült tartalmában, szerkezetében és külsejében is megújítani a folyóiratot, amely ennek köszönhetően nagy népszerűségnek örvend a hallgatók körében. Szintén örömmel tölt el, hogy idén sikerült kibővíteni az újság szerkesztőségét, s remélem, hogy a rovatvezetők közül a közös, hatékony munkavégzés közben egy igazi baráti csapat kovácsolódik össze. Egy tudományos-közéleti folyóirat szerkesztése rendkívül nehéz és összetett feladat, de a végeredmény mindig kárpótol minket. Eddigi tanulmányaim során leginkább a büntetőjog és az öröklési jog keltette fel az érdeklődésemet. Jelenleg Erasmus-tanulmányaimra készülök, a második félévet a Rotterdami Erasmus Egyetemen fogom tölteni. Szeretek nyelveket tanulni és utazni, imádok mindent, ami a repüléssel kapcsolatos. Szabadidőmben szívesen olvasok és nézek filmeket, megpróbálom megtalálni a helyes egyensúlyt a tanulás, a munka és a pihenés között.

Bartuszek Lilla ♠ Interjú, Jog és kultúra

Bartuszek Lilla Judit vagyok, az ELTE ÁJK másodéves hallgatója. Az előző tanévben ismerkedtem meg az alkotmány-, majd a jogtörténettel. Ezen tárgyak hamar felkeltették érdeklődésemet, így mindig nagy lelkesedéssel ültem be az előadásokra, szemináriumokra. Nagy örömmel vettem részt a tanszék rendezte megmérettetéseken - így a cikkíró pályázaton, illetve a YOU MÁJT WIN versenyen - is. Érdeklődési területeim közé sorolható többek között az idegen nyelvek tanulása, továbbá az egyes - elsősorban a brit - királyi családok életének, mindennapjainak tanulmányozása. Szabadidőmet szívesen fordítom sportolásra, illetve utazásra, hogy ezáltal is lehetőségem legyen jobban megismerni más országokat, kultúrákat. Nagy megtiszteltetést jelent számomra, hogy az idei tanévtől demonstrátorként vehetek részt a tanszék életében. Remélem, hogy munkámmal hozzájárulhatok majd a TDK ülések, és más tanszéki rendezvények sikeréhez, és hogy erősíteni tudom majd a MÁJT demonstrátorok, valamint a Joghistória szerkesztőségének összetartó csapatát.

Kovács Ákos ♠ Jog és kultúra, TDK hírek

Kovács Ákos vagyok, másodéves joghallgató. A 2016/17-es tanévtől vagyok tagja a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék csapatának. Demonstrátorként lehetőségem nyílt a Joghistoria szerkesztőségi tagjaként két rovat vezetésére. A TDK hírekben naprakész információkat szerezhettek a Tudományos Diákkör keretében megszervezett előadásokról és egyéb programokról, a Jog és kultúra című rovatban pedig szerkesztőtársammal, Bartuszek Lillával próbálunk nektek új perspektívát adni, melyből a jogot szemlélhettek. Szabadidőmben szeretek sportolni, több mint tíz éve teniszezek, illetve három éve lovagolok, továbbá rendszeresen futok. Szívesen olvasok, főként történelmi regényeket és politikai témájú könyveket forgatok, de a krimiket is nagyon kedvelem. Rendszeresen járok színházba és moziba, érdekel a konyhaművészet és a borászat is.

Zanócz Gréta ♠ Alkotmány- és jogtörténeti rejtvény

Zanócz Gréta, másodéves joghallgató vagyok. Ebben az évben kezdtem el a demonstrátori tevékenységemet a tanszéken, s egyúttal nagy örömmre bekerültem a folyóirat szerkesztőségébe is, ahol az Alkotmány- és jogtörténeti rejtvényt szerkesztem. Úgy gondolom, hogy ez a rovat érdekes és hasznos tud lenni minden joghallgató számára, de legfőképpen az elsőéveseknek, hiszen az általunk feltett kérdésekkel, mind MÁJT szemináriumokon, mind pedig vizsgákon találkozhattok. Szabadidőmben szeretek olvasni és színházba járni. Számomra nagyon fontos, hogy az egyetem és tanulás mellett is jusson idő a sportolásra, így szívesen járok túrázni és rendszeresen futok. Emellett szeretek nyelveket tanulni, amire szerencsére az egyetem keretein belül is van lehetőség, így az olasz nyelvtudásomat jogi téren is tudom fejleszteni.

Angeli Rita ♠ Alkotmány- és jogtörténeti rejtvény

Angeli Rita vagyok, az ELTE ÁJK másodéves joghallgatója, emellett ebben az évben kezdtem meg tanulmányaimat a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi gazdálkodás szakán. Az előző tanévben döntőbe jutottam az „Okosabb vagy mint Ulpianus?” vetélkedőn és az ottani teljesítményem alapján megajánlott jeles érdemjegyet szereztem. A magyar állam- és jogtörténet már a kezdetektől vonzott, ezért is vettem részt az idén nyáron megrendezett angol nyelvű horvát- magyar jogtörténeti konferencián. Ebben az évben kezdtem meg demonstrátori tevékenységemet a tanszéken, ezen felül a Joghistoria Alkotmány- és jogtörténeti rejtvény rovatának szerkesztőjeként is kivehetem részemet a munkából. Szabadidőmben szívesen olvasok, tanulok nyelveket. A tanulás mellett természetesen nem feledkezem meg a sportolásról sem rendszeresen úszok, futok, leginkább a vízi sportokat kedvelem.

Beszámoló a tanszék rothenburgi csereszemináriumáról

Írta: BARKÓCZI DÁVID

Idén nyáron július 7-12 között tizenhatodik alkalommal került megrendezésre az augsburgi egyetem és tanszékünk közös büntetőjog-történeti konferenciája.

A csereszeminárium kiemelt témája ebben az évben az európai büntetőjogi kodifikáció (a szokásjogtól a büntető törvénykönyvekig) volt, melynek keretében a középkortól egészen a 21. századig terjedően hallhattunk előadásokat. Tekintettel arra, hogy tanszékünk cserekapcsolata ettől az évtől kezdve a jénai helyett az augsburgi egyetemmel folytatódik, az eddigi hagyományt kissé megtörve idén a szeminárium helyszíne ismételten a történelmi hangulatú Rothenburg ob der Tauber városa volt, magának a konferenciának pedig az ott található *Mittelalterliches Kriminalmuseum* adott otthont. Egyetemünket hét hallgató és három PhD hallgató képviselte színvonalas előadásával, néhány a konferenciára készült írást jelen számunkban olvashatnak.

A program természetesen nem csupán a jogtörténet vizsgálatából állt, számos lehetőség kínálkozott a német hallgatókkal való megismerkedésre és városnézésre is. A konferencia két napja alatt a hallgatók lehetőséget kaptak az általuk választott témák kifejtésére,

így a magyar hallgatók előadásaikkal fokozatosan haladtak végig a magyar büntetőjogi kodifikáció lépcsőfokain. Szó esett többek között a szokásjogról, a Hármaskönyvről, az 1712-es, 1795-ös és 1843-as törvényjavaslatról, az 1850-es években hazánkban alkotmányellenesen hatályba léptetett osztrák büntető törvényekről, a Csemegi-kódexről, a büntetőnovellákról, a szovjet időszak büntető jogalkotásáról, sőt még a hatályos magyar büntető törvénykönyv megszületésének körülményeiről is.

Elmondhatjuk, hogy a konferencia remek hangulatban telt, a közös programok során számos barátság született, melyek a jövőbeli kapcsolattartás alapjául szolgálhatnak. 2017-ben a konferencia Magyarországon, valószínűleg Szombathelyen kerül megrendezésre. A második félévben alternatív kurzusként meghirdetett felkészítőre minden németül tudó, jogtörténet iránt érdeklődő hallgatót szeretettel várunk!

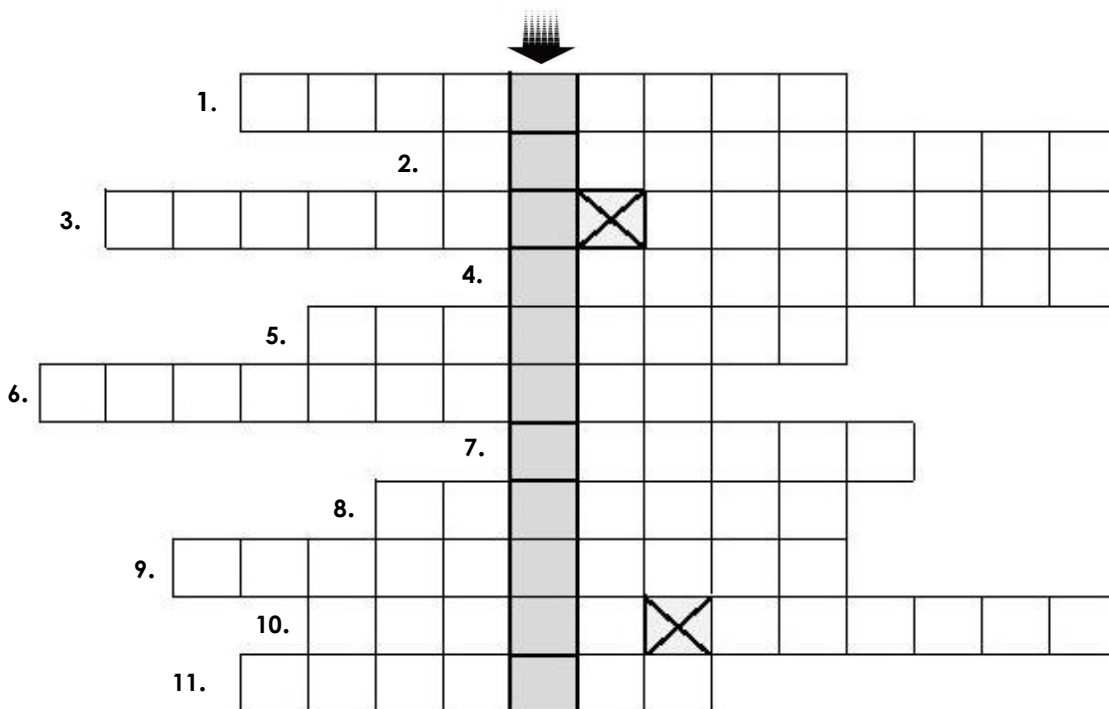

[alkotmány- és jogtörténeti rejtvény]

Készítette: ZANÓCZ GRÉTA

Az Alkotmány- és jogtörténeti rejtvényt elsősorban az első évfolyamos hallgatóknak szánjuk azzal a céllal, hogy felfrissítsük alkotmány- és jogtörténeti ismereteiket, s ezáltal hozzájáruljunk a sikeres kollokvium, illetve alapvizsga telejsítéséhez. A feladat a magyar alkotmány- és jogtörténet tankönyvek segítségével könnyen megoldható.

A feladvány megfejtéséhez csupán annyit kell tennetek, hogy a számozott vízszintes sorokba beírjátok a hozzájuk tartozó meghatározások eredményét (az „X” jel szóközt jelöl). Ha minden sort helyesen kitöltöttetek, a szürkével jelölt főoszlopban fentről lefelé olvasva megkapjátok a rejtvény megoldását, amelyet **2016. november 1-ig** elküldhettek a **joghistoria@gmail.com** e-mail címre. A helyes megfejtést beküldők között értékes könyvjutalmat, illetve könyvutalványt sorsolunk ki.

1. A király akadályoztatása esetén e családon kívüli személyt bízta meg részleges helyettesítésével.
2. A nádor helyettese, később az udvar feletti bíraskodást is ellátó országos főméltóság.
3. A *consilium regium* magyar elnevezése.
4. E réteg fejletlensége miatt az 1848-as változásokat a nemesi rétegnek kellett levezénielnie.
5. Hazánk egyetlen világvárosa.
6. Speciális gazdasági érdekből telepített, zömében külföldi mesterembereket befogadó privilegiált helységek.
7. A szovjetunió közigazgatási egysége, melynek orosz elnevezése: szovjet.
8. Az *immunitas* birtokában a földesúr itt ítélkezett a birtok lakói felett.
9. A magyar nép őstörténetének első korszaka, mely i.e. 3000-től i.e. 500-ig tartott.
10. Az egyház tulajdonába jutott földek, amelyek többé nem képezték forgalom tárgyát.
11. A legfőbb politikai hatalom birtokosa vagy reprezentánsa egy adott államban.

2016. februári számunk alkotmány- és jogtörténeti rejtvényének megfejtése: **TÖKÖL**.

A februári rejtvény győztese: **Balogh Bolgárka**. Gratulálunk!

facebook.hu/joghistoria

majt.hu

issuu.com/joghistoria

eltereader.hu

A folyóirat a fenti oldalakon digitálisan színes változatban is elérhető.

ELTE **ÁJK**
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR